

Yashil

IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

2
0
2
4

No 3

- 08.00.01 Iqtisodiyot nazariyasi
- 08.00.02 Makroiqtisodiyot
- 08.00.03 Sanoat iqtisodiyoti
- 08.00.04 Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
- 08.00.05 Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
- 08.00.06 Ekonometrika va statistika
- 08.00.07 Moliya, pul muomalasi va kredit
- 08.00.08 Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
- 08.00.09 Jahon iqtisodiyoti
- 08.00.10 Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
- 08.00.11 Marketing
- 08.00.12 Mintaqaviy iqtisodiyot
- 08.00.13 Menejment
- 08.00.14 Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
- 08.00.15 Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
- 08.00.16 Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
- 08.00.17 Turizm va mehmonxona faoliyati

74-91 xalqaro daraja
ISSN: 2992-8982

Yashil

IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

Bosh muharrir:

Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich

Bosh muharrir o'rinbosari:

Karimov Norboy G'aniyevich

Elektron nashr. 796 sahifa.

E'lon qilishga 2024-yil 30-martda ruxsat etildi.

Muharrir:

Qurbonov Sherzod Ismatillayevich

Tahrir hay'ati:

Salimov Oqil Umrzoqovich, O'zbekiston fanlar akademiyasi akademigi
Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, O'zbekiston fanlar akademiyasi akademigi
Rae Kvon Chung, Janubiy Koreya, TDIU faxriy professori, "Nobel" mukofoti laureati
Osman Mesten, Turkiya parlamenti a'zosi, Turkiya – O'zbekiston do'stlik jamiyati rahbari
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, t.f.d., prof., O'zR Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vaziri
Buzrukxonov Sarvarxon Munavvarxonovich, i.f.d., O'zR Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vaziri o'rinbosari
Axmedov Durbek Kudratillayevich, i.f.d., prof., O'zR Oliy Majlisi qonunchilik palatasi deputati
Axmedov Sayfullo Normatovich i.f.n., professor, MIM akademiyasi rektori
Xudoyqulov Sadirdin Karimovich, i.f.d., prof., TDIU YoMMMIB birinchi prorektori
Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, i.f.d., prof., TDIU Ilmiy ishlar va innovatsiyalar bo'yicha prorektori
Kalonov Muxiddin Baxritdinovich, i.f.d., prof., "O'IRIAM" ilmiy tadqiqot markazi direktori – prorektor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, i.f.d., TMI professori
Samadov Asqarjon Nishonovich, i.f.n., TDIU professori
Slizovskiy Dimitriy Yegorovich, t.f.d., Rossiya xalqlar do'stligi universiteti professori
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, i.f.d., prof., Xalqaro "Nordik" universiteti rektori
Aliyev Bekdavlat Aliyevich, f.f.d., TDIU professori
Axmedov Ikrom Akramovich, i.f.d. TDIU professori
Po'latov Baxtiyor Alimovich, t.f.d., profesor
Eshtayev Alisher Abdug'aniyevich, i.f.d., TDIU professori
Isakov Janabay Yakubbayevich, i.f.d., TDIU professori
Musyeva Shoirazimovna, SamDu IS instituti professori
Axmedov Javohir Jamolovich, i.f.f.d., "El-yurt umidi" jamg'armasi ijrochi direktori o'rinbosari
Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, t.f.f.d., TAQU katta o'qituvchisi
Xalikov Suyun Ravshanovich, i. f. n., TDAU dotsenti
Kamilova Iroda Xusniddinovna, i.f.f.d., TDIU dotsenti
Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi, i.f.f.d., TDIU dotsenti
Rustamov Ilhomiddin, f.f.n., Farg'ona davlat universiteti dotsenti
Fayziyev Oybek Raximovich, i.f.f.d. (PhD), Alfraganus universiteti dotsenti
Sevil Piriyeva Karaman, PhD, Turkiya Anqara universiteti doktoranti
Mirzaliyev Sanjar Maxamatjon o'g'li, TDIU mustaqil tadqiqotchisi
Utayev Uktam Choriyevich, O'zR Bosh prokuraturasi boshqarma boshlig'i o'rinbosari
Ochilov Farxod, O'zR Bosh prokuraturasi iqtisodiy jinoyatlarga qarshi kurashish departamenti bo'limi boshlig'i
Yaxshiboyeva Laylo Abdisattorovna, TDIU katta o'qituvchisi

Ekspertlar kengashi:

Berkinov Bazarbay, iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Hakimov Ziyodulla Ahmadovich, i.f.d, TDIU dotsenti
Tuxtabayev Jamshid Sharafetdinovich, i.f.f.d, TDIU dotsenti
Xamidova Faridaxon Abdulkarim qizi, i.f.d., TMI dotsenti
Babayeva Zuhra Yuldashevna, TDIU mustaqil tadqiqotchisi

Muassis: "Ma'rifat-print-media" MChJ

Hamkorlarimiz: Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, O'zR Tabiat resurslari vazirligi, O'zR Bosh prokuraturasi huzuridagi IJQK departamenti.

MUNDARIJA

Экологические и альтернативные заполнители для бетона в условиях Узбекистана.....	10
Акрамов Хуснитдин Ахрарович, Тохиров Жалолиддин Очилович, Самадов Хомид Самандарович	
Investitsion marketingni rivojlantirish asosida mintqa investitsiya jozibadorligini oshirish	16
Ahmedov Alim Babaniyazovich	
O'zbekistonda yashil budjetlashtirish, energiya samaradorligi va issiqxona gazlari emissiyasi.....	22
Pulatov Dilshod Haqberdiyevich, Qulliyev Ulug'bek Mirzayevich, Mamanov Alisher	
Development of the Digital Economy as a Trigger of the Economic Growth of the New Uzbekistan.....	28
Luiza Sayfullovna Makhmutkhodjaeva, Umarova Shahnoza Akbarovna	
Oliy o'quv yurtlarida matematik statistikani o'qitishning xususiyatlari.....	34
Shamsiyev Damin Najmiddinovich, Aymatova Farida Xo'razovna	
Turizm tadbirkorlikning o'ziga xos xususiyatlari	37
Mardonova Dilafruz Kosimovna	
Oziq-ovqat xavfsizligi ta'minoti: O'zbekistonda mayonez importini notarif tartibga solish va ichki ishlab chiqarishni rivojlantirish istiqbollari.....	41
Muratova Shohista Nimatullayevna, Nomozov Azizbek Xayrulla o'g'li	
Mamalakatimizga xorijiy investitsiyalarni jalb etishda qimmatli qog'ozlar bozorining o'rni va roli	46
Akramov Azamat Ramziddinovich	
Mamlakatning iqtisodiy va ekologik rivojlanishida elektromobil sanoatini rivojlantirishning ahamiyati	53
Iminov Mahmudjon Azimjon o'g'li	
Hududiy eksport salohiyatini oshirishning marketing strategiyasi.....	60
Jiyamuratov Rustam Nuridinovich	
Turistik kompaniyalar moliyaviy barqarorligini baholash usullarini takomillashtirish kompaniya moliyaviy barqarorligini ta'minlashning muhim mezonini.....	65
Jo'rayev Behzod Nuraliyevich	
Iste'molchilarni xulq-atvori modellari asosida marketing strategiyalarini shakllantirish.....	70
Kutbitdinova Moxigul Inoyatovna	
Hisob siyosati va unda biologik aktivlar hisobini yoritib berish tartibini takomillashtirish	75
Mirzayeva Nargiza Batirovna	
Mamlakat iqtisodiyotini rivojlantirishda investitsiyalarning o'rni.....	80
Otajonova Charosxon Polvonquli qizi	
Innovatsion menejment va raqamli transformatsiyalarni joriy etishning metodologik asoslari.....	84
Quldoshev Asliddin Tursunovich	
Strategik boshqaruvda xususiy kapital samaradorligini baholash.....	89
Nasriyeva Zebiniso A'zam kizi, Mavlyanova Dilobar Maxkamovna	
Mintaqalarni innovatsion rivojlantirish istiqbollari tashkiliy tuzilmalarini takomillashtirishni boshqarish yo'llari	100
Xodjamuratova Gulbaxar Yuldashevna	
Meva-sabzavot eksporti barqarorligini ta'minlashning ekonometrik tahlili	105
Shamsiyeva Feruza Muratxodjayevna	
Зарубежный опыт активизации экономической активности домохозяйств.....	111
Бердиев Гайрат Ибрагимович, Маликова Севинч Телман кизи, Люсиков Артемий Александрович	
The Impact of Foreign Direct Investment on Economic Growth: A Case Study of Uzbekistan.....	116
Abdulla Ibragimov, Keldiyorov Shakhriyor Ilyos O'g'li	

Mintaqada sanoat ishlab chiqarish rivojlanishining kambag'allikni qisqartirishdagi ahamiyati	121
Abdullayev Habibullo Asadulla o'g'li	
Global iqtisodiyot sharoitida islom moliyasi mezon va tartiblarini joriy etishdagi muammolar va yechimlar	125
Abduvosidova Gulandom Abdurashid qizi	
Amerika Qo'shma Shtatlari tajribasida biznes subyektlarini toifalarga ajratish amaliyotining xususiyatlari	131
Akobirova Nodira Najmiddin qizi	
O'zbekiston Respublikasida qishloq xo'jaligini innovatsion rivojlanish yo'llari	135
Axmedova Nafisa Amirddin qizi	
Strategic directions of integration of Uzbekistan into the international hospitality industry	140
Bekmurodova Laylo Tursunmamatovna	
Surxondaryo viloyatida parrandachilikni rivojlantirish ko'rsatkichlarini prognozlash va modelashtirish	144
Bobomuratov Imomqul Islamovich	
Mamlakatimizda chorvachilik mahsulotlarini yetishtirishning hozirgi holati va uning tahlili	149
Talipova Dilfuza Nabiyeвна	
Agrar soha korxonalarining moliyaviy qo'llab-quvvatlash tizimini takomillashtirish	154
Erkinxojiyev Ismoiljon Ikromjon o'g'li	
Analysis of the Influence of Macroeconomic Indicators on State Budget Tax Revenue	158
Meyliev O. R., Gofurova K.	
Mahalliy budjet xarajatlarini hududlar ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishiga ta'siri	166
Hazratqulov Shahboz Boboqul o'g'li	
Influence of Digital Technologies on Economic Growth of the Republic of Uzbekistan	170
Igamberdiyeva Kunduz Ergashevna	
Transmilliy kompaniyalarning tashqi bozorlar uchun marketing strategiyalari va marketing tadqiqotlarini o'tkazish amaliyoti	174
Jo'rayeva Zilola Turobovna, Saidova Dilnozaxon Odiljon qizi	
Tijorat banklari tomonidan investitsiya loyihalarini moliyalashni rivojlantirish imkoniyatlari	178
Kamilova Iroda Xusniddinovna	
Korxonalarda inqirozga qarshi moliyaviy boshqaruv tizimini takomillashtirish	183
Latipova Shaxnoza Maxmudovna	
Tijorat banklari faoliyatida onlayn tizimlarining tutgan o'rni va ularning rivojlanishi	188
Raxmataliyev Muzaffar Eshdavatovich	
Aholi farovonligini oshirishda tadbirkorlik faoliyatining ta'sirini baholashning nazariy asoslari	194
Fayziyeva Dilsuz Bahodirovna	
O'zbekiston Respublikasini "yashil" iqtisodiyotga o'tish samaradorligini oshirish	200
Mirzayev Bexruz Abdulla o'g'li	
Andijon viloyatida kambag'allik darajasini qisqarishiga ta'sir etuvchi ko'rsatkichlar	214
Musaeva Ziyoda Allayarovna	
O'zbekiston Respublikasi qishloq xo'jaligi eksportida marketing muammolari	218
Musyeva Shoirazimovna, Agzamov Avazxon Talgatovich	
Respublikamizda parranda bosh sonining hozirgi holati va uning istiqbollari	223
Akramova Nargiza Axrorovna	
Menejmentda ishbilarmonlik kommunikatsiyalaridan foydalanishda optimal strategiyalarini qo'llash shart-sharoitlari	227
Narzullayeva Gulchehra Salimovna, Shadiyeva Madina Djaloliddin qizi	
Raqamlashtirish sharoitida innovatsion faoliyatning o'ziga xos xususiyatlari	231
Nazarova Latofat Toirjon qizi	
O'zbekistonda masofaviy bank xizmatlarini rivojlantirishdagi muammolar va ularni bartaraf etish yo'llari	235
Nurmuxammedov Matlab Yunusovich	

Davlat aktivlarini samarali boshqarish hamda nazorat qilishni takomillashtirish.....	240
Mirzayev O., Nazarov G'ayrat Olim o'g'li	
Talabalarning oilali bo'lishiga ta'sir etuvchi omillarga iqtisodiy baholashda yangicha yondashuv.....	246
O. U. Shomurodov, Z. U. Uroqov, A. T. Ablahatov, A. A. Suyarov, J. S. Urazov	
Methodological Aspects for Branding in Private Schools.....	251
Odilova Sitora Sayfitdin qizi	
Совершенствование процедуры оценки эффективности и результативности расходов государственного сектора.....	256
Олимов Элёр Фазлиддин угли, Искандаров Суннатилло Бахриддин угли	
Logistika xizmatlari samaradorligini oshirishda blokcheyn texnologiyalardan foydalanish	261
Rajabov Orzujon Mamasoliyevich	
Markaziy Osiyoda energetika bozorini rivojlantirishning kelgusi istiqboli va imkoniyatlari.....	267
Saidov Mash'al Samadovich, Umarova Irodaxon Nuraliyevna	
Mamlakat iqtisodiyotini rivojlantirishda sug'urta bozorining innovatsion usullaridan foydalanishning konseptual asoslari	275
Narzullayeva Gulchehra Salimovna, Saidova Dilnozaxon Odiljon qizi	
Oliy ta'limda boshqaruv strategiyalari va ularni amalga oshirish mexanizmi.....	279
Saidqulova Firuza Farmonovna	
Jismoniy shaxslardan olinadigan daromadlarini soliqqa tortishning o'ziga xos xususiyatlari	283
Salimov Sherzod Baxtiyorovich	
O'zbekiston Respublikasidagi mavjud suv resurslarining iqtisodiy holati tahlili	288
Shanazarova Gulyora Baxtiyarovna	
Tijorat banklari kredit risklarini kamaytirish yo'llari.....	294
Tulkinova Maftuna Anvarbek qizi	
The use of Intellectual Systems in the Improvement of the Educational Process Management System in Higher Educational Institutions	303
Umarova Dilfuza Rakhmatilla qizi	
Oliy ta'lim tizimida yangi iqtisodiy mexanizmlarni shakllantirish.....	307
Xakimov Dilshodjon Rahmonaliyevich	
Global iqtisodiy sharoitida moliyaviy hisobotlar auditida muhimliklarni baholashni xalqaro standartlar asosida takomillashtirish	311
Xasanova Nasiba Tolliboy qizi	
Qurilish materiallari sanoatida innovatsion klasterlarni tashkil etish istiqbollari.....	314
Yuldasheva Kamola Miraliyevna	
Oliy ta'lim muassasalarida gibril bulut xizmat modelini qo'llash mexanizmini ishlab chiqish	319
Zaripov Bahodir Bobomurod o'g'li	
Роль инвестиций в системе железнодорожного транспорта в Республике Узбекистан	325
Акбарова Лайло Упашевна	
Gidrotexnik inshootlar betonlarini samaradorligini tahlil qilish va oshirish natijalari.....	330
Asqarov B. A., Karimov M. U., Xolmirzayev S.T., Obidjonov J. T.	
Maxsus iqtisodiy zonalar hududiga jalb etilgan investitsiyalar to'g'risida	334
Davlayev G'olib Ashurovich	
Yangi xizmat turi xizmatlar sohasini innovatsion boshqarishning metodologiyasi	337
Djurayeva Dilnoza Davron qizi	
Mintaqalar innovatsion salohiyatini baholashning uslubiy yondashuvlari.....	343
J. A. Ismatullayev, D. X. O'rinov	
Milliy qayta sug'urtalovchilarning xalqaro sug'urta bozoriga kirib borishi va kutilayotgan xavf-xatarlar	348
Jorabayev Jasur Abduraxmanovich	

Moliyaviy hisobotning xalqaro standartlari asosida tovarlar auditi natijalarini auditorlik hisobotida aks ettirish tartibi	354
Ibragimov M. M., Ergashev O. F.	
Turistik destinatsiyalarni tashkil etish va rivojlantirishning xorijiy tajribalari	358
Karimov Anvar Aktam o'g'li	
Jismoniy shaxslarning mol-mulk va yer soliqlarini hisoblash va undirish samaradorligini oshirish yo'llari.....	362
Qurbonov Muxiddin Abdullayevich	
Iqtisodiy xavfsizlikning institutsional tizimini tadqiq etishga uslubiy yondashuvlar.....	367
Mamatov Axmetjon Atajanovich, Allaberganov Zakir Gayibovich	
Davlatning iqtisodiy xavfsizligini ta'minlashning nazariy jihatlarini	373
Mamatov Mamajan Axmadjonovich	
Paxta-to'qimachilik klasterlari eksport faoliyatini rivojlantirishning xorij tajribasi.....	380
Mansurov Saidxo'ja Kamalovich	
Korxonalar raqobatbardoshligini oshirish muammolari va dolzarb vazifalari	386
Musyeva Shoirazimovna	
Устойчивый и инклюзивный рост: взаимосвязь экономического прогресса с социальным равенством и экологическим управлением	390
Нодирбек Холбаев	
Mintaqalarni investitsion jozibadorligini taraqqiyot strategiyasiga ta'sirini statistik baholash.....	396
Nuriddinov Zufar Akbarovich	
Финансирование каракулеводства: преодоление финансовых вызовов в пустынных регионах Узбекистана	402
Нуриллаев Жамолиддин Ярашевич	
O'zbekiston investitsiya muhitini yanada yaxshilash va uning jozibadorligini oshirish.....	408
Oybek Elmuratov	
Intellectual mulkning iqtisodiy mazmuni va tarixiy rivojlanish bosqichlari	411
Maxmudova Nargiza Davlat qizi	
Implementation and use of Digital Technologies in Logistics Abstract.....	416
Kushakova Mamura, Koshakova Mukhlisa Surat qizi	
Innovatsion iqtisodiyot tushunchasining mazmun mohiyati	421
Abduqaxorov Bekzod O'tkir o'g'li	
Raqamlashtirish iqtisodiy o'sish va raqobatbardoshligini oshirish omili sifatida.....	426
Mamajonova Durdonahon Mamaruzi qizi	
O'zbekistonda tashqi savdoni notarif usullar orqali tartibga solishning mamlakat iqtisodiyotiga ta'siri.....	431
Norqobilov Akobir Iso o'g'li	
Инновационные методы переработки горных отходов для экологической устойчивости в Узбекистане	437
Аскарлов Бахтиер Аскарлов, Собирова Мукаддас Хамидуллаева	
Опыт зарубежных стран по стимулированию производства сельскохозяйственной продукции и перспективы внедрения в Узбекистан.....	442
Холиков Сулаймон Уткир угли	
Xo'jalik yurituvchi subyektlarda strategik boshqaruv hisobini tashkil qilishning uslubiy jihatlarini.....	447
Pardayeva Shahnoza Abdinabiyevna	
O'zbekiston Respublikasida kichik biznes va xususiy tadbirkorlik faoliyatini moliyalashtirishni statistik tahlili.....	452
Sayfullayev Siddik Nosirovich	
Sug'urta tashkilotining innovatsion risklarini baholash.....	457
Sattorov Shoxrux Maxmudjon o'g'li	

Kapital bozori rivojlanishining zamonaviy tendensiyalari	462
Turdiyeva Uzayda Omirbayevna	
Адаптивный искусственный интеллект в управлении человеческими ресурсами	469
Хайдарова Малика Шокирджановна	
Oliy ta'lim muassasalarida moliyaviy mablag'lardan samarali foydalanishga xizmat qiluvchi zamonaviy va istiqbolga mo'ljallangan huquqiy asoslarning yaratilganligi to'g'risida	478
Xayriddinov Shuxrat Botirovich	
Investitsiya loyihalariga ta'sir qiluvchi risklarni sifat jihatdan baholash usullarining o'ziga xos xususiyatlari	482
Shaislamova Nargiza Kabilovna	
Tijorat banklari tomonidan investitsion loyihalarni kreditlash tartib va ularni takomillashtirish yo'llari	491
Yunusova Ozoda Anvarjon qizi	
Hududlar iqtisodiy xavfsizligini ta'minlashda soliq salohiyatini oshirishning nazariy jihatlarini	498
E. N. Raximov	
Konsolidatsiyalashgan moliyaviy hisobot tuzishning zarurligi	504
Avazov Ilxom Ravshanovich	
Inson resurslarini boshqarishning innovatsion usullarini joriy etish vositalarini ishlab chiqish	509
Djuraeva Guzal Shavkatovna	
Agrar soha korxonalarining moliyaviy qo'llab-quvvatlash tizimini takomillashtirish	513
Erkinxojiev Ismoiljon Ikromjon o'g'li	
Korporativ qimmatli qog'ozlar asosida korxonalarni moliyalashtirishning ilg'or xorij tajribalari	517
Igitov Jurabek Kuzibekovich	
The impact of corporate governance on firm performance and financial stability	524
Muhammadyor Yunusov	
Mintaqalarda kamg'allik darajasini pasaytirish va xorij tajribasidan foydalanish yo'llari	537
Musulmonova Shahlo Nasriddinovna	
Makroiqtisodiy barqarorlikni mustahkamlash soliq ma'muriyatchiligini samarali tashkil etish yo'llari	541
Mutalova Dilorom Maxamadjanovna, Kenjaboyeva Nigina	
Iqtisodiy savodxonlik hamda tadbirkorlik qobiliyati o'rtasidagi to'g'ri nisbatdagi bog'liqlik munosabatining fundamental asoslari	544
Tuxtayeva Muyassar Shovkat qizi	
Korxonalarning bankrotlik riskini baholashning xalqaro modellari	550
Umarova Hulkar Umidulloyevna	
O'zbekistonda korxona boshqaruvida kadrlar salohiyatidan foydalanish amaliyotini rivojlantirishning xorij tajribasi	555
Do'stova Aziza Qahramonovna	
Raqamli iqtisodiyot sharoitida boshqaruv tizimining xususiyatlari	559
Iroda Majidova	
Ziyorat turizmini rivojlantirishning muhim xususiyatlari	565
Mirzayev Qulmamat Jonuzoqovich, Shukurov Tohirjon Izzatullo o'g'li	
Qandolat mahsulotlari bozorida marketing tadqiqotlarini asosiy yo'nalishlari	569
Tuychiyeva Vasila Faxriddin qizi	
“Зелёная экономика” как фактор повышения экономического роста страны	573
Тураева Адиба Икрамовна	
Oilada sarf-xarajatlar samarasiga erishishning muhimligi	580
Xasanov Rustam Rabimovich	
Aholi farovonlik darajasidagi farqlarni tartiblash yo'nalishlari	583
Xasanov Rustam Rabimovich, Turdiyev Zoxidjon Rustamovich	

Совершенствование оценки стоимости объектов недвижимости в Узбекистане на основе зарубежного опыта.....	588
Хомитов К. З., Халилова Л. Ш.	
Mamlakatimizda qishloq xo'jaligida kooperatsiya munosabatlarini rivojlantirishda xorij tajribalaridan foydalanishning ahamiyati.....	594
Choriyeva Nigina Kaxramonovna	
Davlat xaridlari tizimini takomillashtirish yo'llari	598
Alimbayeva Sevara Alimbayevna	
Yengil sanoatni rivojlanishida Germaniya tajribasi.....	601
F. Jumaniyazova, G'ulomov Ibroxim Rustam o'g'li	
The efficiency of usage of Islamic finance instruments in security market.....	607
Khasanov Umarbek Begmat ugli	
Tadbirkorlik subyektlari eksportini rivojlantirishda raqamli platformalardan foydalanishning xorijiy tajribalari va ulardan foydalanish yo'llari.....	613
Mamasoatov Dilshod Ravshanovich	
O'zbekistonda kichik biznes va xususiy tadbirkorlik subyektlarini tashkil qilinishining hozirgi holati va muammolari	621
Nutfulloev Tolib G'olib o'g'li	
Mehnat bozorida raqamli texnologiyalardan foydalanish metodologiyasini takomillashtirish	627
Maxammadiyev M. M.	
Ishlab chiqarishni modernizatsiya qilish sharoitida mahsulot tannarxini optimallashtirish asoslari.....	632
Narzullayeva Gulchehra Salimovna	
Elektron pullarni rivojlantirish yo'llari	636
Rustamov Maqsud Suvonqulovich, Egamberganov Mirzabek Odilbek o'g'li	
Загрязнение окружающей среды в Узбекистане: проблемы, причины и пути решения	644
Ишонкулова Феруза Асатовна, Шукуров Тимур Умидович	
Raqamli iqtisodiyot sharoitida tijorat banklarini transformatsiyalash modeli orqali takomillashtirish	649
Norov Akmal Ruzimamatovich, Norova Nozima Nabiyeвна	
Land Tax Received From Individuals and its Share in the Budget of the Republic of Uzbekistan	656
Hakimov Feruz Khurshid ugli	
O'zbekistonda "yashil" iqtisodiyot va iqlim o'zgarishi bilan bog'liq xarajatlar tahlili.....	659
Isaxonova Ruxshona Muzaffar qizi, Sharapova Mashxura Azadovna	
Qurilish xizmatlari ma'lumotlar tizimini takomillashtirish imkoniyatlari.....	665
Nurfayziyev Zayniddin Boymurodovich, Nurfayziyev Elyor Zayniddinovich	
Ipotekali kreditlashni rivojlantirishning xorijiy davlatlar tajribasi va uni O'zbekistonda tatbiq etish yo'llari	670
Turdiyev Shaxriddin Erxonovich	
Suv resurslaridan foydalanishda xorij tajribalari	675
Berdiyev Anvar Abdivaliyevich	
Auditda yetarli va mos dalillarni to'plash tartibi	681
Meliyev Isroil Ismoilovich	
"Yashil" iqtisodiyot konsepsiyasining shakllanishi va rivojlanishi.....	686
Urunbayev Saparbek Samatovich	
Uy-joy fondini boshqarish samaradorligini oshirishning ustuvor yo'nalishlari.....	692
Xolmuradov Raxmatilla Ne'matillaevich	
O'zbekiston mahsulotlarining tashqi bozordagi raqobatbardoshligi xususiyatlari va onlayn platformalar.....	699
Baymuradov Shoxrux Maxmudovich	
Factors affecting investment attractiveness in the global investment landscape.....	704
Otaboev Akhmed Makhsudbek o'g'li, Juliana Juliana, Fazliddin Nasriddinov	

Xalqaro migratsiyaning O'zbekiston mehnat bozori va inson kapitaliga ta'siri.....	709
Tilabova Kumush Farhod qizi	
Анализ и оценка естественного освещения помещений образовательных учреждений.....	714
Пирмухамедова Шахноза	
Актуальные вопросы укрепления доверия населения к банковской системы Республики Узбекистан...	719
Рузибоева Нилуфар Тулкин кизи	
Методические подходы к формированию механизмов стратегического управления развитием химической отрасли.....	725
Бибутова Шахло Саъдуллаевна	
Iqtisodiyotni rivojlantirishda erkin iqtisodiy zonalarini tashkil etishning afzalliklari va muammolari	730
Axmedova Dilbar Buronovna	
Natijaga yo'naltirilgan budjetlashtirishda sog'liqni saqlash muassasalarini moliyalashtirishning mohiyati.....	734
Ishmanova Diana Nurmamadovna	
Oziq-ovqat sanoatini tashkiliy-iqtisodiy jihatdan rivojlanti-rishning nazariy asoslari	737
Muxtorova Madina Azamat qizi	
Ipoteka kreditlari sohasidagi islohotlar va kelajakdagi istiqbollar.....	741
A'zamxo'jayeva Nihola Sulaymon qizi	
Sanoat ishlab chiqarish tizimining investitsion xususiyatlari	746
Yodgorova Xalima To'liqinovna	
Budjet ijrosini samarali ta'minlashda davlat xaridlarining ahamiyati.....	752
Sholdarov Dilshod Azimiddin o'g'li, Fayzullayeva Zilola Ravshanovna	
Aholi sog'ligi – milliy boylikning tarkibi va jamiyat taraqqiyotining muhim shartidir.....	763
Djumabayeva Shaira Xalillayevna	
Moliyaviy hisobotlarning xalqaro standartlari: hisob siyosati.....	769
Rizayev Nurbek Kodirovich, Mamatova Charos Shavkiddinovna	
Milliy iqtisodiyotni rivojlantirishda investitsion muhitning o'rni	778
Valiyeva Sayyora Xushbaqovna	
Davlat ishtirokidagi korxonalarda korporativ ijtimoiy mas'uliyat ("Rossiya temir yo'llari" OAJ misolida).....	784
Xidirova Marg'uba Rustamovna, Saidqulov Avazbek Botirqul o'g'li	
Raqamli transformatsiyaning O'zbekistonning investitsion jozibadorligiga ta'siri.....	790
Saitkamolov Muxammadxo'ja Sobirxo'ja o'g'li, Markabayeva Jansaya Aybek qizi	

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASINI "YASHIL" IQTISODIYOTGA O'TISH SAMARADORLIGINI OSHIRISH

Mirzayev Bexruz Abdulla o'g'li

I. Karimov nomidagi Toshkent davlat texnika universiteti
mustaqil tadqiqotchisi

Annotatsiya: Maqolada O'zbekiston Respublikasini "yashil" iqtisodiyotga o'tkazish bo'yicha amalga oshirilayotgan ishlar, Respublika tomonidan olingan majburiyatlar, kelajakda xavf solishi mumkin bo'lgan yo'nalishlar tahlil qilingan va "yashil" iqtisodiyotga o'tishni jadallashtirish va iqtisodiyotni barqaror rivojlantirish bo'yicha mualliflar tomonidan takliflar berib o'tilgan.

Kalit so'zlar: "yashil" iqtisodiyot, yashil o'sish, barqaror rivojlanish, energiya samaradorlik, energiya tejamkorlik, yashil o'sish modeli, iqlim o'zgarishiga qarshi kurashish va moslashish, yashil texnologiyalar, yashil taksanomiya, uglerod reyestri, uglerod kadastr, yashil moliya, yashil jamg'arma, issiqxona gazlari emissiyasi.

Abstract: The article analyzes the work carried out on the transition of the Republic of Uzbekistan to the green economy, the obligations taken by the Republic, the directions that may pose a risk in the future, and the acceleration of the transition to the green economy and the sustainable development of the economy. suggested by the authors.

Key words: Green economy, green growth, sustainable development, energy efficiency, energy sustainability, green growth model, climate change mitigation and adaptation, green technologies, green taxonomy, carbon register, carbon cadastre, green finance, green found, greenhouse gas emissions.

Аннотация: В статье анализируется проводимая работа по переходу Республики Узбекистан к зеленой экономике, взятые на себя обязательства, направления, которые могут представлять риск в будущем, а также ускорение перехода к зеленой экономике и устойчивое развитие экономики. предложено авторами.

Ключевые слова: Зеленая экономика, зеленый рост, устойчивое развитие, энергоэффективность, энергетическая устойчивость, модель зеленого роста, смягчение последствий изменения климата и адаптация к нему, зеленые технологии, зеленая таксономия, реестр углерода, углеродный кадастр, зеленые финансы, зеленые найденные газы, выбросы парниковых газов.

KIRISH

XXI asrda dunyo hamjamiyati oldida jahon iqtisodiyotini rivojlanishi bo'yicha bir qancha muammolar yuzaga kelmoqda. Jahon iqtisodiyotining shiddat bilan rivojlanish davrida insonlarni yaxshiroq sharoitga intilishi sababli kundan kunga mahsulotlar va xizmatlarga talab ortib borishiga olib keldi. Ortib borayotgan talabni qoniqtirish maqsadida ishlab chiqarish, sanoat va xizmat ko'rsatish sohalarida doimiy ravishda o'sish kuzatilyapti. Ammo hozirgi jahon iqtisodining shakliga qaraydigan bo'lsak u asosan qazilma yoqilg'ilarga asoslangan bo'lib bu faoliyat natijasida atrof-muhit katta zarar keltiradi. Shuningdek, qazilma yoqilg'ilarning samarasiz ishlatilishi natijasida qazilma yoqilg'ilar qazib chiqarish hajmi yildan yilga kamayib borayotgan bo'lsada ularga bo'lgan talab haligacha yuqori bo'lib turibdi. Shu sababli dunyo bozorida qazilma yoqilg'ilar narxi kun sayin o'sishi kuzatilmoqda. Albatta, hozirgi zamonda barcha ishlab chiqarish korxonalari qazilma yoqilg'ilar hisobidan ish-lashlari sababli ularning narxi ko'tarilishi mahsulot tan narxiga o'z ta'sirini ko'rsatmay qolmadi. Bundan tashqari insonlarning hozirgi qazilma yoqilg'ilarga asoslangan iqtisodiyotdagi faoliyati natijasida atmosferaga doimiy ravishda katta miqdorda issiqxona gazlari (IG) tashlanmoqda. Bu esa o'z navbatida iqlim o'zgarishi sabab bo'ladi va uning oqibatida qurg'oqchilik, yer degradatsiyasi, ko'chatlarning nobud bo'lishi, ekin yerlarining qis-qarib qurishi va shuningdek, boshqa ijtimoiy muammolarni keltirib chiqaradi. Jahon banki ma'lumotlaridan kelib chiqadigan bo'lsag O'zbekiston geografik joylashuvidan kelib chiqib iqlim o'zgarishiga tasirchanlik darajasi yuqori davlatlar qatorida hisoblanadi. Mamlakatda yildan yilga suv tanqisligi ortib borishi kuzatilmoqda.

Shuningdek, Afg'oniston tomonidan qo'shtepa kanali qurilishi amudaryo yuv satxini pasayishiga va buning ortidan O'zbekistonda suv tanqisligi yanada ortishiga olib keladi, Bundan tashqari Respublikada qishloq ho'jaligida suvlarni samarasiz ishlatilishi, energetika sohasida energiya samaradorligi pastligi va iqlim o'zga-

rishiga qarshi kutashish va unga moslashish darajasi yetarli darajada emasligi respublikani xavf solayotgan muammolar ko'lamini yanada kengaytirishi mumkin. Shu sababli Respublika butun dunyo hamjamiyati tomonidan ilgari surilayotgan yashil kun tartibi tashabbusiga qo'shilish va mamlakatda "yashil" iqtisodiyotni jadal rivojlantirish yo'lidan borishni maqul ko'rdi. Respublika bu borada dunyo hamjamiyati oldida bir qancha tashabbuslarga qo'shilgan va bir qancha yo'nalishlarda majburiyatlar olgan.

O'zbekiston Respublikasi Prezidenti tashabbusi bilan bugungi kunda hukumat tomonidan "yashil" iqtisodiyotga o'tish bo'yicha katta islohotlar amalga oshirilmoqda. Mamlakatda bu o'nalishda bir qancha qadamlar tashlangan bo'lib respublik iqtisodiyoti qadamma-qadam yashil o'sish madeliga o'tmoqda. Ammo mamlakatni to'liq "yashil" iqtisodiyotga o'tkazish uchun hali qilinmagan ishlar bir talay. Islohotlar samamradorligini oshirish uchun respublikada "yashil" iqtisodiyotni keng ko'lamda targ'ib qilish, bu borada milliy salohiyatni oshirish, qonunchilik bazasini moslashtirish, xususiy sektor vakillariga bu borada ko'maklashish va rivojlangan davlatlarning amaliyoti va tajribasini respublikada joriy qilish lozim bo'ladi. Yashil iqtisodiyotga o'tish bo'yicha respublikadagi holatni o'rganish va takliflar berishdan oldin avvalambor "yashil" iqtisodiyot haqida dunyo hamjamiyati va turli tashkilot va olimlar bergan ta'riflarni ko'rib chiqsak.

TADQIQOT METODIKASI

Mavzuga oid adabiyotlarni ko'rib chiqish, respublika tomonidan olingan "yashil" iqtisodiyotga tegishli majburiyatlar va "yashil" iqtisodiyotga o'tish bo'yicha qilinayotgan ishlarni tahlil qilish natijasida muammolarni aniqlab olish, kelajagda mamlakat yuz tutishi mumkin bo'lgan muammolarni prognoz qilish, muammolarning kelib chiqish sababini aniqlab olgan holda yangi yo'nalishlar va rivojlangan davlatlar tajribasidan kelib chiqib takliflar berish.

ADABIYOTLAR TAHLILI

"Yashil" iqtisodiyotning juda ham ko'p ta'riflari mavjud bo'lib biroq asosiy ta'riflar BMTning atrof-muhit dasturi (UNEP) tomonidan berilgan uning "Yashil" iqtisodiyot sari" hukumat tuzilmalari vakillari uchun qisqacha hisobotida shunday deyilgan: "Yashil" iqtisodiyotni odamlarning farovonligini yaxshilaydigan va ijtimoiy adolatni ta'minlaydigan iqtisodiyot sifatida belgilaydi, shu bilan birga atrof-muhit va kambag'allik uchun xavflarni sezilarli darajada kamaytiradi". Shuningdek, UNEP boshqa ma'ruzasida "Yashil" iqtisodiyot – kam uglerodli, resurslarni tejaydigan va ijtimoiy inkluziv iqtisodiyot deb ta'riflagan ^[1]. UNEPning 2009-yildagi yillik hisobotida aytilishicha, "yashil" iqtisodiyot – tovarlar va xizmatlarni ishlab chiqarish, taqsimlash va iste'mol qilish bilan bog'liq iqtisodiy chora-tadbirlar tizimi bo'lib, kelajak avlodlarni jiddiy ekologik xavf-xatarlarga yoki atrof-muhit tanqisligiga duchor qilmasdan, uzoq muddatda inson farovonligining oshirish ^[2].

Bir guruh nodavlat tashkilotlar tomonidan yaratilgan "Yashil" iqtisodiyot koalitsiyasi quyidagi ta'rifni beradi "yashil" iqtisodiyot bu sayyoramizning ekologik cheklovlari ostida hayotning yuqori sifatini ta'minlaydigan moslashuvchan iqtisodiyot ^[3]. BMTning savdo va rivojlanish bo'yicha konferensiyasining "Rio+20 ga yo'l" maqolalari to'plamida "yashil" iqtisodiyot iqtisodiy o'sish va ekologik mas'uliyat, bir-birini o'zaro mustahkamlaydigan, shu bilan birga taraqqiyotni qo'llab-quvvatlaydigan iqtisodiyot sifatida tasvirlangan ijtimoiy rivojlanish deyiladi ^[4]. 2011-yil 7-8-mart kunlari bo'lib o'tgan BMTning "Barqaror rivojlanish" bo'yicha konferensiyaga tayyorgarlik qo'mitasining ikkinchi sessiyasida "yashil" iqtisodiyot bir vaqtning o'zida iqtisodiy va ekologik maqsadlarga erishish uchun kerakli vaqtdan foydalanishga qaratilganligi ta'kidlandi ^[5].

Iqtisodiy hamkorlik va taraqqiyot tashkiloti (OECD) tomonidan berilgan ta'rifda "yashil" iqtisodiyotning moliyaviy va tarmoq konteksti ta'kidlangan: "Yashil" iqtisodiyot – bu barqaror rivojlanish va kambag'allikni yo'q qilishga hissa qo'shadigan ekologik ahamiyatga ega sohalarga investitsiyalarni jalb qilish bo'yicha chora-tadbirlar majmuasini birlashtirgan tushuncha ta'riflanadi ^[6]. UNEPning 2011-yildagi "Yashil" iqtisodiyot sari nomli hisobotida "yashil" iqtisodiyot – bu inson farovonligining yaxshilanishiga va tengsizlikning kamayishiga olib keladigan, shu bilan birga kelajak avlodlarni muhim ekologik xavf va ekologik tanqislikka duchor qilmaydigan iqtisodiyot. Bunday iqtisodiyot ekologik xavflarni kamaytirishga qaratilgan qisqa muddatli chora-tadbirlar natijasida uzoq muddatli ijtimoiy nafaqalarni olishga qaratilgan.

"Yashil" iqtisodiyot barqaror rivojlanish maqsadiga erishishga yordam beradi deyilgan ^[7]. Rossiyaning Butunjahon yovvoyi tabiat fondi esa "yashil" iqtisodiyotni quyidagicha ta'riflaydi: bu ijtimoiy farovonlik va adolat ta'minlanadigan iqtisodiyot, shu bilan birga atrof-muhit uchun xavflar va ekologik tanqislikni minimallashtiradi. Bunday iqtisodiyot resurslardan samarali foydalanish va uglevodorodlardan minimal darajada foydalanish bilan imkon qadar qamrab olinadi. "Yashil" iqtisodiyotda bandlik va daromadlarning o'sishi CO₂ chiqindilarini kamaytirishga, resurslar va energiya samaradorligini oshirishga, biologik xilma-xillik va ekotizim xizmatlarini yanada pasayishining oldini olishga yo'naltirilgan investitsiyalar orqali ta'minlanishi kerak ^[8].

Yuqorida keltirib o'tilgan ta'riflardan shu narsani xulosa qilamizki "yashil" iqtisodiyot – bu kelajak avlod hayotini xavf ostiga qo'ymasdan hamda ekologiya va atrof-muhitga zarar yetkazmagan holda tabiiy resurslardan samarali foydalanib uzoq muddatli barqaror rivojlanish demakdir.

"Yashil" iqtisodiyot tabiiy resurslardan foydalanishdan kechishni emas ulardan samarali foydalanishga ko'proq urg'u beradi. Energetika sohasida esa qazilma yoqilg'ilar o'rniga ko'proq qayta tiklanuvchi energiya manbalaridan foydalanishga va energiya samaradorlikni oshirishga chaqiradi. Bunday iqtisodiyotda iqtisodiy o'sish atrof-muhitga zarar yetishi evaziga bo'lmasligi lozim. Sanoat va energetika sohaslarida IGning atmosferaga tashlanishi minimal darajada bo'lishi kerakligi va chiqarilayotgan IG miqdori daraxtlar va gazlarni yutuvchi o'simliklar bilan tenglashtirilishi lozim. Bunday iqtisodiy model O'zbekiston uchun juda mos hisoblanadi. Sababi O'zbekiston iqlim o'zgarishi oqibatidan eng ko'p aziyat chekayotgan davlatlardan biri hisoblanadi. Energetika sohasining asosiy qismi qazilma yoqilg'ilarga asoslangan va sanoatda energiya samaradorligi juda past. Shuningdek, iqlim o'zgarishi suv tanqisligi kabi muammolarni keltirib chiqarmoqda bu esa o'z navbatida ekin maydonlarini kamayishiga, yerlarning degradatsiyaga uchrashiga va mahalliy aholi hayot tarzida qiyinchiliklarga uchrashiga olib kelmoqda. Keling endi O'zbekistonning hozirgi holatini tahlil qilib ko'ramiz.

TAHLIL

Birinchi navbatda "yashil" iqtisodiyotga tegishli respublikaning qonunchilik bazasini ko'rib chiqamiz. Mamlakatda "yashil" iqtisodiyotga o'tishda maqsadlar ya yo'nalishlarni aniq belgilab olish uchun O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 4-noyabrdagi "2019–2030-yillar davrida O'zbekiston Respublikasining "yashil" iqtisodiyotga o'tish strategiyasini tasdiqlash to'g'risida" PQ-4477-son qarori bilan 2019–2030-yillar davrida O'zbekiston Respublikasining "yashil" iqtisodiyotga o'tish strategiyasini tasdiqlandi. Strategiya bilan mamlakat iqtisodiyotini "yashil" iqtisodiyotga o'tish bo'yicha aniq maqsadlar belgilab olindi va 6 ta asosiy yo'nalishlar:

1. Tabiiy resurslardan barqaror va samarali foydalanish;
2. Milliy iqtisodiyotning tabiiy ofatlar va iqlim o'zgarishiga nisbatan barqarorligini mustahkamlash;
3. Milliy iqtisodiyot, xususan sanoatni "yashil" va kam uglerodli rivojlanishini ta'minlash;
4. Innovatsiyalarni joriy etish va samarali "yashil" investitsiyalarni jalb qilish;
5. Barqaror va inkluziv "yashil" urbanizatsiyani rivojlantirish;
6. "Yashil" iqtisodiyotga o'tish davrida katta ta'sir ko'rsatishi mumkin bo'lgan aholi va ularning yashash joylarini qo'llab-quvvatlash.

3 ta kichik yo'nalishlar:

1. "Yashil" o'sish bo'yicha salohiyatni oshirish va inson kapitalini rivojlantirish;
2. "Yashil" iqtisodiyotga o'tish uchun qulay siyosiy muhit yaratish, samarali institutlarni joriy qilish;
3. Tashqi va ichki "yashil" moliyalashtirish oqimlarini ko'paytirish belgilangan ^[9].

Biroq ushbu strategiyaning tasdiqlanishi dunyoda Covid-19 pandemiyasining keng tarqalishi va butun dunyoda barcha jarayonlar to'xtab qolish davriga to'g'ri keldi. Shu sababli ushbu qaror ijrosini samarali ta'minlashda bir qancha qiyinchiliklar yuzaga keldi va strategiyani amalga oshirish ishlari suslashish holatlari kuzatildi.

Shundan so'ng pandemiya degan balo ortga chekinganidan so'ng butun dunyo aholisi asta sekin odatiy turmush tarziga qayta boshlagach respublikada "yashil" iqtisodiyotga o'tishiga qaratilgan islohotlar samaradorligini oshirish maqsadida O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 2-dekabrdagi "2030-yilgacha O'zbekiston Respublikasining "yashil" iqtisodiyotga o'tishiga qaratilgan islohotlar samaradorligini oshirish bo'yicha chora-tadbirlar to'g'risida"gi PP-436-son qarori qabul qilingan.

Qaror bilan quyidagi strategik hujjatlar va tizimlar tasdiqlandi:

- strategik maqsadlarga erishishga mo'ljallangan 2030-yilgacha O'zbekiston Respublikasida "yashil" iqtisodiyotga o'tish va "yashil" o'sishni ta'minlash Dasturi;
- sanoat tarmoqlarida "yashil" iqtisodiyotga o'tish va energiya tejamkorligini ta'minlash bo'yicha Konsepsiya;
- 2030-yilgacha O'zbekiston Respublikasida "yashil" iqtisodiyotga o'tish va "yashil" o'sishni ta'minlash bo'yicha Harakatlar rejas;
- ishlab chiqarilgan mahsulotning energiya sig'imi ko'rsatkichini 2026-yilga kelib 2022-yilga nisbatan 20 foizga kamaytirishga qaratilgan 2022–2026-yillarda iqtisodiyot tarmoqlarida yoqilg'i-energetika resurslarini tejashning Maqsadli parametrlari;
- O'zbekiston Respublikasida "yashil" iqtisodiyotga o'tish choralari muvofiqlashtirish bo'yicha Idoralararo kengash tarkibi yangilandi;
- "Yashil" iqtisodiyotga o'tish va "yashil" o'sish bo'yicha Donorlarning muvofiqlashtirish guruhi tasdiqlandi ^[10].

Shuningdek, qaror bilan quyidagi maqsadli ko'rsatkichlar tasdiqlandi:

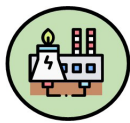
Yashil energetika sohasidagi islohotlar samaradorligini oshirish maqsadida O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 9-sentabrdagi "Energiya tejoychi texnologiyalarni joriy qilish va kichik quvvatli qayta tiklanuvchi energiya manbalarini rivojlantirish bo'yicha qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida" PF-220-son Farmoni tasdiqlandi. Farmon bilan Qayta tiklanuvchi energiya manbalarini o'rnatganlik uchun kompensatsiyalar

miqdori va Xususiy investorlarga mikro gidroelektrostansiyalarni qurish uchun taklif etilayotgan loyihalar ro'yxati hamda gidroelektrostansiyalarni qurish bo'yicha xususiy investorlarni jalb qilish va ularning biznes loyihalarini moliyalashtirish sxemasi tasdiqlandi ^[11].

YAIM birligiga to'g'ri keladigan energiya hajmini 2021 yilga nisbatan **30%** kamaytirish

Sanoatda EE iste'moli, umumiy EE iste'moldagi ulushini

QTEMdan elektr energiyasini ishlab chiqarish umumiy hajmidagi ulushini **30,5%**

“Yashil makon” loyihasi doirasida shaharlardagi yashil maydonlarni **30%** ga kengaytirish

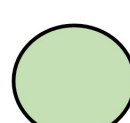
1,5 GVt quvvatdagi kichik quyosh fotoelektr stansiyalarini qurish

Yaxshilangan ichimlik suv manbalaridan foydalanish imkoniyatiga ega aholi, jami aholi soniga nisbatan **90%**

O'rmon fondi hududlarida daraxt va butalar zaxiralarini **92,3 mln m3** ga yetkazish

Qattiq maishiy chiqindini qayta ishlash darajasini **65 %** dan oshirish

Mamlakatda yashil energiya sertifikatlarini joriy qilish maqsadida O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2023-yil 12-maydagi PQ-156-son “Yashil energiya” sertifikatlarini tizimini joriy etish chora-tadbirlari to'g'risida”gi qarori qabul qilindi. Qarorga muvofiq Iqtisodiyot va moliya vazirligi, Energetika vazirligi va “O'zbekgidroenergo” aksiyadorlik jamiyatining elektr energiyasining qayta tiklanuvchi manbalardan foydalangan holda ishlab chiqarilganini tasdiqlovchi “yashil energiya” sertifikatlarini tizimini bosqichma-bosqich: 2023-yil 1-iyuldan boshlab – “O'zbekgidroenergo” aksiyadorlik jamiyati tizimidagi gidroelektr stansiyalarida ishlab chiqarilgan elektr energiyasi uchun; 2023-yil 1-oktabrdan boshlab – quyosh, shamol va gidroelektr stansiyalarida hamda qayta tiklanuvchi boshqa energiya manbalaridan foydalangan holda ishlab chiqarilgan elektr energiyasi uchun joriy etish belgilandi. Mazkur tizimga ko'ra, qayta tiklanuvchi energiyani ishlab chiqaruvchilar “yashil sertifikat”ni yakuniy foydalanuvchiga (tovarlar ishlab chiqaruvchilar, iste'molchilar) sotadi va bu bilan energiyaning “tozaligi”ga kafolat beradi. O'zbekistonda 2026-yilga borib umumiy quvvati

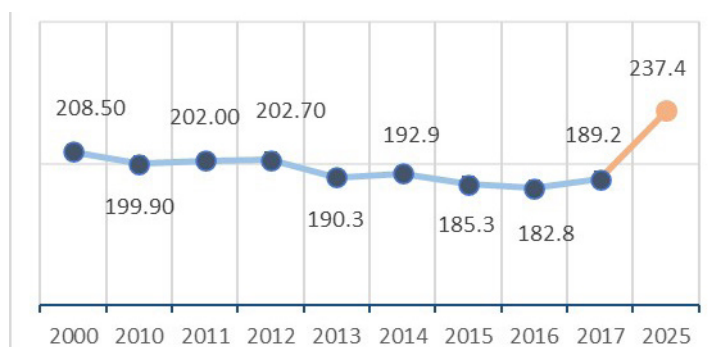
1 247 MVt bo'lgan 5 ta quyosh elektr stansiyasi va umumiy quvvati 3 100 MVt bo'lgan 7 ta shamol elektr stansiyalari hamda umumiy quvvati 868 MVtga teng bo'lgan gidroelektr stansiyalari ishga tushirilishi natijasida mahalliy ishlab chiqaruvchi korxonalar uchun o'z mahsulotlarini “yashil” energiya asosida ishlab chiqarganligini ko'rsatish O'zbekistonda mahsulotlar qayta tiklanuvchi energiya manbalari hisobidan va ekologik jihatdan toza texnologiyalar yordamida ishlab chiqarilganligini tasdiqlovchi hamda bu bilan bog'liq barcha jarayonlarni kuzatib borish imkonini beruvchi “yashil sertifikatlar” tizimi joriy qilindi 2023-yil 1-iyuldan boshlab – “O'zbekgidroenergo” aksiyadorlik jamiyati tizimidagi gidroelektr stansiyalarida ishlab chiqarilgan elektr energiyasi uchun; 2023-yil 1-oktabrdan boshlab – quyosh, shamol va gidroelektr stansiyalarida hamda qayta tiklanuvchi boshqa energiya manbalaridan foydalangan holda ishlab chiqarilgan elektr energiyasi uchun joriy etish belgilandi. 5 hamda barqaror rivojlanish bo'yicha xalqaro standartlarni (GHGP, CDP, RE100) bajarishda sertifikatlardan foydalanish imkoniyatini yaratish ^[12].

O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2023-yil 29-sentabrdagi “Yashil” iqtisodiyotga o'tish jarayonini boshqarish tizimini tashkil etish chora-tadbirlari to'g'risida”gi 514-son qarori tasdiqlandi. Qarorda O'zbekiston Respublikasining “yashil” iqtisodiyotga o'tish doirasida xorijiy tashkilotlar hamkorligida “yashil” o'sishni yangilangan yo'nalishlari orqali iqtisodiy rivojlanishning barqaror yo'lini va ushbu ustuvor yo'nalishlarga kiritilgan muayyan tarmoq ustuvorliklari bilan o'zaro bog'liq asosiy mavzularni har bir vazirlik va idoralarning o'z vakolati doirasida “yashil” iqtisodiyot faoliyati bilan shug'ullanishga mas'ul bo'linmalar tashkil etilishi, O'zbekiston Respublikasida vazirlik va idoralarning “yashil” iqtisodiyot o'tish va “yashil” texnologiyalarni joriy qilish, shuningdek, “yashil” iqtisodiyot faoliyati sohasida uch yilga mo'ljallangan “yo'l xarita”larni ishlab chiqilishi va tasdiqlanishi, Davlat boshqaruvi organlari va xo'jalik birlashmalari rahbar o'rinbosarlarining biriga “yashil” iqtisodiyot

sodiyotga o'tish va "yashil" texnologiyalarni joriy qilish bo'yicha muhim tamoyillari va qo'shimcha vazifalari belgilangan ^[13].

O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2023-yil 25-oktabrdagi "Milliy "yashil" iqtisodiyot taksonomiyasini tasdiqlash to'g'risida" 561-son qarori qabul qilindi. Yashil taksonomiya – bu barqaror rivojlanishga hissa qo'shadigan va mavjud tabiiy resurslardan foydalanish samaradorligini oshirish, atrof-muhitga salbiy ta'sir ko'rsatishni kamaytirish, energiya samaradorligini oshirish, energiya tejash va iqlim o'zgarishini yumshatish va iqlim o'zgarishiga moslashish, tabiiy resurslardan foydalanish darajasini pasaytirishga qaratilgan iqtisodiy faoliyat turlari, loyihalar toifalari va aktivlarini tasniflash tizimi hisoblanadi. Milliy yashil taksonomiya, ishlab chiqilayotgan normativ-huquqiy hujjat iqlim va ekologik barqarorlik sohasidagi mamlakat maqsadlariga erishish uchun moliyaviy tizimlarni "yashillashtirish"ga ko'maklashadi va banklar va boshqa moliya institutlariga "yashil" moliyaviy mahsulotlarni yaratishda yordam berish orqali barqaror kapital bozorini (sustainable capital) rivojlantirishga qaratilgan. Ushbu maqsadlar uchun hujjat qanday iqtisodiy va investitsiya faoliyatini "yashil", deb hisoblash mumkinligini aniqlashning umumiy asoslarini taqdim etishga ko'maklashadi. Milliy taksonomiyalar asosan mamlakat iqtisodiyotining xususiyatlarini va kam uglerodli rivojlanishning tanlangan traektoriyalarini aks ettiradi ^[14].

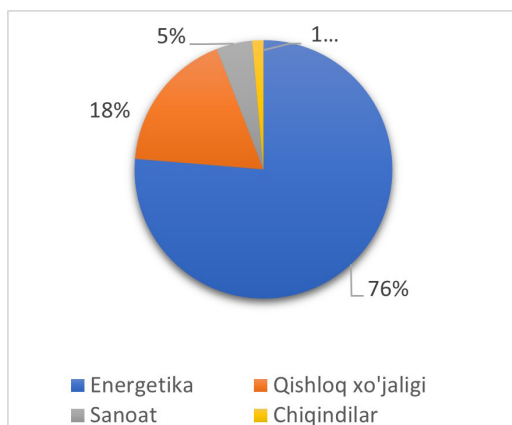

1-rasm: Respublikadagi IG emissiyasi hajmi. CO₂ mln. t. ^[18]

Respublika tomonida xalqaro hamjamiyat oldida olingan "yashil" iqtisodiyotga tegishli majburiyatlar. O'zbekiston Respublikasi 2015-yildagi Iqlim o'zgarishi bo'yicha Parij bitimini 2018-yil ratifikatsiya qilingan. Parij bitimi O'zbekiston Respublikasining 2018-yil 2-noyabrdagi O'RQ-491-son Qonuni bilan tasdiqlangan. Ushbu bitim doirasida O'zbekiston 2030-yilgacha yalpi ichki mahsulot birligiga to'g'ri keladigan issiqxona gazi emissiyasi miqdorini 2010-yilga nisbatan 35 foizga qisqartirish majburiyatini olgan bu degani 2010-yilda YAIM birligiga to'g'ri keladigan IG emissiyasi miqdorini 4,02 kg bo'lgan bo'lsa 2030-yilga kelib bu ko'rsatkich 2,61 kg bo'lishi lozim ^[15].

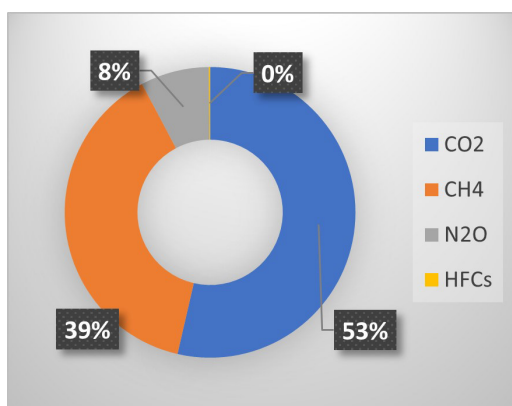
Ammo shu narsani esdan chiqarmaslik kerakki Parij bitimi bo'yicha olingan majburiyatlar har 5-yilda yangilarni va davlatlar oldingisidan kattaroq maqsadlarni va majburiyatlarni oladilar. Bu degani 2025-yilda O'zbekiston majburiyatini oshirishi ham mumkin. 1-rasimda kuzatishimiz mumkinki 2025-yilda IGLar hajmi kamayishi emas ko'payishi prognoz qilinmoqda. Parij bitimi doirasida Respublika tomonidan olingan majburiyatlarni bajarmaslik mamlakatning imijiga salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkin. Respublika issiqxona gazlarini qisqartirishni jadallash-tirish maqsadida 2022-yilning oktabr oyida O'zbekiston va Yaponiya hukumatlar o'rtasida iqtisodiyot tarmoqlarida issiqxona gazi emissiyasini kamaytirishga qaratilgan zamonaviy "yashil" texnologiyalarni jalb qilishni ko'zda tutuvchi Qo'shma moliyalash mexanizmi (JCM – Joint Credit Mechanism) yo'lga qo'yilishi bo'yicha kelishildi va hamkorlik Memorandumi imzolandi. Yaponiyaning JCM mexanizmi rivojlanayotgan mamlakatlar bilan issiqxona gazlari chiqindilarini kamaytirish bo'yicha hamkorlik tizimi. Yaponiyaning rivojlanayotgan mamlakatlarda zamonaviy texnologiyalarni qismini moliyalashtirish asosida joriy qilish orqali issiqxona gazi emissiyasini kamaytirish bo'yicha hamkorlik qiladi ^[16]. Ammo hozirda ushbu memorandum doirasida birorta ham loyiha amalga oshirilmagan va loyihalarni amalga oshirish mexanizmlarini tasdiqlash bo'yicha ishlar olib borilmoqda.

2022-yilning may oyida O'zbekiston respublikasi Metan emissiyasini kamaytirish bo'yicha global majburiyat to'g'risidagi tashabbus (Global Methane Pledge)ga qo'shildi. Tashabbus unga qo'shilgan a'zolarining 2030-yilgacha global metan emissiyasini 2020-yil darajasidan kamida 30 foizga kamaytirish bo'yicha jamoaviy sa'y-harakatlarga hissa qo'shish uchun ixtiyoriy harakatlar qilishga roziligini bildiradi. Tashabbus doirasida mamlakatda amaliy harakatni boshlash maqsadida Yevropa tiklanish va taraqqiyot banki bilan hamkorlikda "Metan emissiyasini kamaytirish milliy dasturi"ni ishlab chiqish loyihasini amalga oshirish boshlandi. So'nggi hisob-kitoblarga qaraydigan bo'lsak Uzgidromet agentligi tomonidan taqdim etilgan hisoborga asosan respublikada 2017-yilda 189 mln. t. CO₂ ekv. IG emissiyalari chiqarilgan.

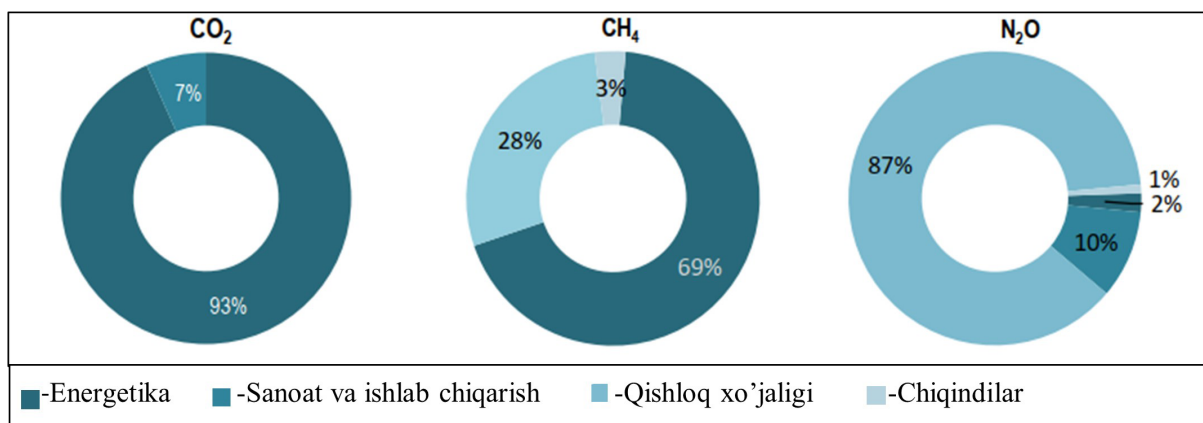
2-rasm: Issiqxona gazlari emissiyasining sohalar bo'yicha strukturasi. (2017-yil O'zbekiston) ^[17]

2-rasmda har bir soha ulushi ko'rsatilgan. Ko'rib turganingizdan emissiyaning katta qismi aynan energetika sohasiga to'g'ri keladi. Sababi mamlakatda ishlab chiqarilgan elektr energiyasining 85 foizdan ortig'i issiqlik elektr stansiyalari orqali ishlab chiqariladi va ushbu stansiyalarda yoqilg'i sifatida tabiiy gaz va neft mahsulotlari ishlatiladi ^[18]. Undan tashqari mamlakatda tabiiy gazni realizatsiya jarayonida ya'ni qazib olish, qayta ishlash va iste'molchilarga yetkazib berish vaqtida katta miqdorda metan gazi yo'qotishlari mavjud. 3-rasmda kuzatish mumkinki umumiy tashlangan IG larning 53 foizi metan gaziga to'g'ri keladi.

3-rasm: Issiqxona gazlari emissiyasining tarkibi bo'yicha strukturasi. (2017-yil O'zbekiston) ^[18]

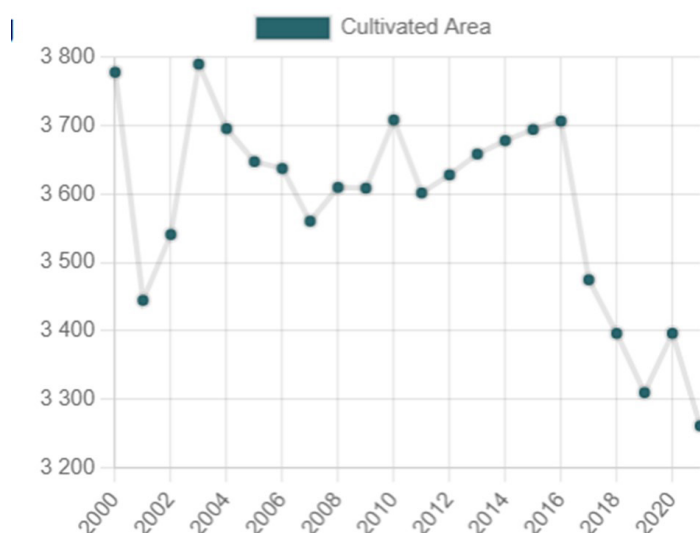
4-rasmda IGlarning har birini qaysi soha faoliyati natijasida hosil bo'lishini ko'rishingiz mumkin. Ushbu ma'lumotlardan shu narsa ma'lum bo'ladiki IGlarni qisqartirish bo'yicha respublikada bir qancha islohotlar amalga oshirish lozim.

4-rasm ^[18]

Shuningdek, respublikada suvni tejash bo'yicha ham bir qancha ishlar qilinishi kerak. Suv hajmining qisqarishi natijasida suv yetishmovchiligi yanada oshishi prognoz qilinmoqda. Prognozlarga ko'ra suv tanqisligi 2005-yilda 2 mlrd. m³ni tashkil qilgan bo'lsa 2030-yilda defitsit 7 mlrd. m³ni, 2050-yilda 13 mlrd. m³ni tashkil qilishi kutilmoqda. Buning natijasida qishloq xo'jaligi katta zarar ko'radi va respublikaning asosiy eksport mahsulotlaridan biri bo'lgan paxta mahsuloti ishlab chiqarish 10-13 foizga tushib ketadi. Shuningdek, ekin yerlari kamayishi natijasida oziq-ovqat mahsuloti yetishmovchiligi yuzaga keladi, bug'doy yetishtirish 10-13 foizga tushib ketishi kutilmoqda [19]. Suv tariflari past ekanligi va suvni ishlatishda hech qanday norma va cheklovlar mavjud bo'lmaganligi sababli aholi va dehqonlar hamda sanoat korxonalarida suv ishlatishda isrofgarchilik holati yuqori. Suv xo'jaligi vazirligining ma'lum qilishicha, suvni tejash uchun tomchilab sug'oruvchi tizimlarni keng joriy qilish maqsadida respublikadagi fermerlarni qo'llab-quvvatlash uchun davlat budjeti hisobidan yiliga 1 trln. so'mgacha subsidiya mablag'lari ajratilgan. Ammo suv resurslariga fermerlar uchun hech qanaqa cheklov mavjud emasligi sababli bu tizimlar keng joriy etilmagan. Shu bilan birga havo haroratining yildan-yilga yuqoriligi sababli mamlakatda cho'llanish, yer degradatsiyasi va ekin yerlarini qisqarib ketish holatlari kuzatilmoqda. Buning sabablaridan yana biri o'simlik va daraxtlarning kamayib ketishi va bioxilma-xillikning qisqarib ketishidir. Agarda bu holatlarga qarshi chora ko'rilmasa yaqin kelajakda katta muammolarga olib kelishi mumkin.

Ekin maydonlari, '000 ga 5-rasm

Manba: Statistika agentligi, 2023 yil (1 km² = 100 ga)

5-rasm

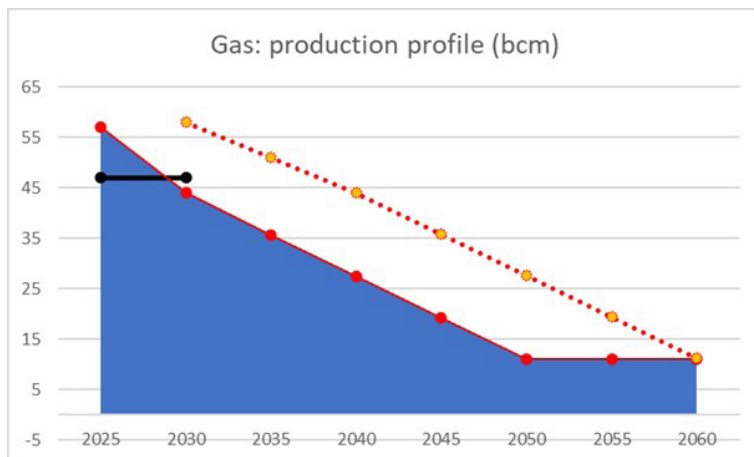
O'zbekistonda hozirda mavjud ko'p qavatli uylar va yakka turdagi xonadonlarning energiya samaradorligi past. Yangi uylarni qurishda "yashil" mezonlarga amal qilish lozim. Yangi qurilayotgan shaharlarda yashillik darajasi juda past bo'lib, mavjud shaharlarning ham yashillik darajasi ham yuqori eemas. Shaharlarni yoritish tizimi uchun juda ko'p elektr energiya sarflanmoqda.

Yana bir muammoli sohalardan biri bu chiqindilar hisoblanadi. Qonunchilik palatasi deputatlari ma'lum qilishicha O'zbekistonda bir yilda 14-14,5 mln. tonna qattiq maishiy chiqindilar hosil bo'ladi [20]. Aholi o'rtacha 1,5 foizga ko'payish sur'atini hisobga olganda, ushbu ko'rsatkich 2028-yilga kelib 16-16,7 mln. tonnaga yetishi mumkin. Ammo respublikada ushbu chiqindilarning faqatgina 40 foizigacha bo'lgan qismi qayta ishlanadi va qolgan qismi poligonlarga tashlanadi. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining PQ-436-sonli qarorida bu ko'rsatkichni 2030-yilgacha 60 foizga chiqarish belgilangan.

Mamlakatning energetika sohasiga keladigan bo'lsak soha juda ulkan va bir qarashda rivojlangan ko'rinadi. Ammo chuqurroq tahlillar natijasida shu narsa ma'lum bo'ladiki sohada hali qilinishi lozim bo'lgan ishlar bir talay. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining tashabbusi bilan mamlakatda qayta tiklanuvchi energiya manbalaridan foydalanishga katta e'tibor qaratilmoqda. Hukumat qarori bilan bujet tashkilotlari binolarining energiya iste'molini 30 foizigacha bo'lgan qismini QTMLardan qoplash tashabbusi ilgari surildi. 2022-yil yakunida bujet tashkilotlari binolarining katta qismiga quyosh panellari o'rnatildi. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining PQ-436-sonli qarorida 2030-yilgacha QTMLar ulushini umumiy elektr ishlab chiqarish ulushidan 30.5 foizga

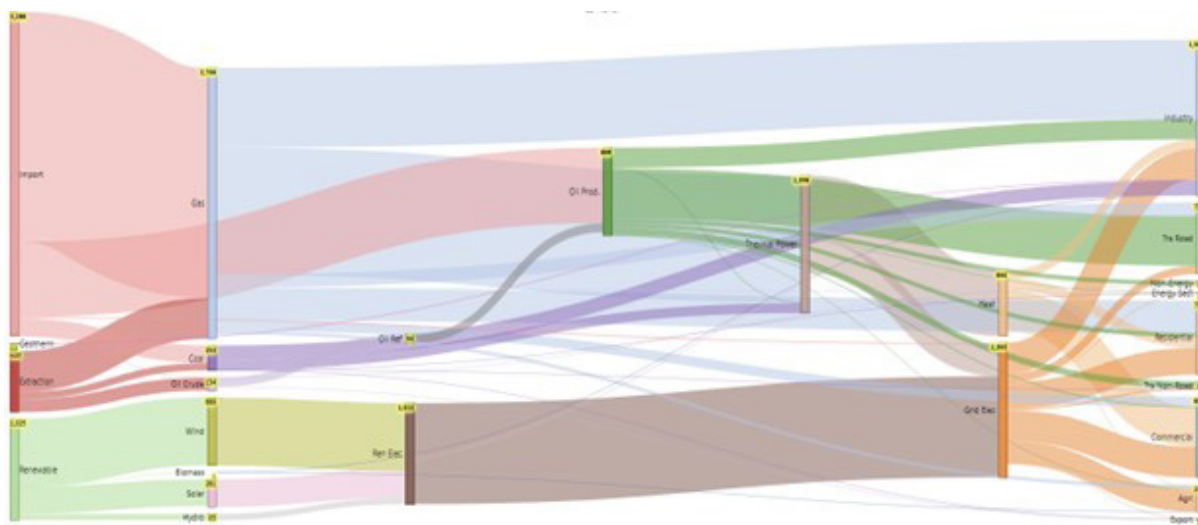

yetkazilishi maqsad qilingan, shuningdek, "O'zbekiston 2030" strategiyasida iste'mol qilinayotgan elektr energiyasining 40 foizini QTM hisobidan qoplanishi maqsad qilib olingan. Ammo "yashil" iqtisodiyotga o'tish suratlari jadallashtirilmasa yaqin kelajakda mamlakat butunlay qazilma yoqilg'ilardan foydalangan holda qazilma boyliklar sotuvchi davlatlarga qaram bo'lib qolish xavfi mavjud. Hozirgi kunda respublikada iqtisodiyot tarmoqlari iste'moli uchun yetarli darajada neft va gaz mahsulotlari qazib chiqarilayotgan bo'lsa, tez orada talab bundan ham oshishi va qazib chiqarish kamayib ketishi kutilmoqda. 6-rasmga asosan bugungi kunda respublikada 45 mlrd. m³ tabiiy gaz qazib olinsa 2045-yilga borib bu ko'rsatkich 5 mlrd. m³ ga tushib ketishi taxmin qilinmoqda. "O'zbekiston-2030" strategiyasida 2030-yilga kelib mamlakat YAIMini 160 mlrd. AQSH dollariga chiqarish maqsad qilib olingan bo'lsa ushbu maqsadga erishish uchun mamlakatga 80 mlrd. m³ tabiiy gaz kerak bo'ladi. Bu esa mamlakatni qazilma yoqilg'iga qaramligini oshirishi mumkin.

6-rasm: Tabiiy gaz qazib chiqarish hajmi (mlrd. M=m³)

Manba: Xalqaro energetika agentligi

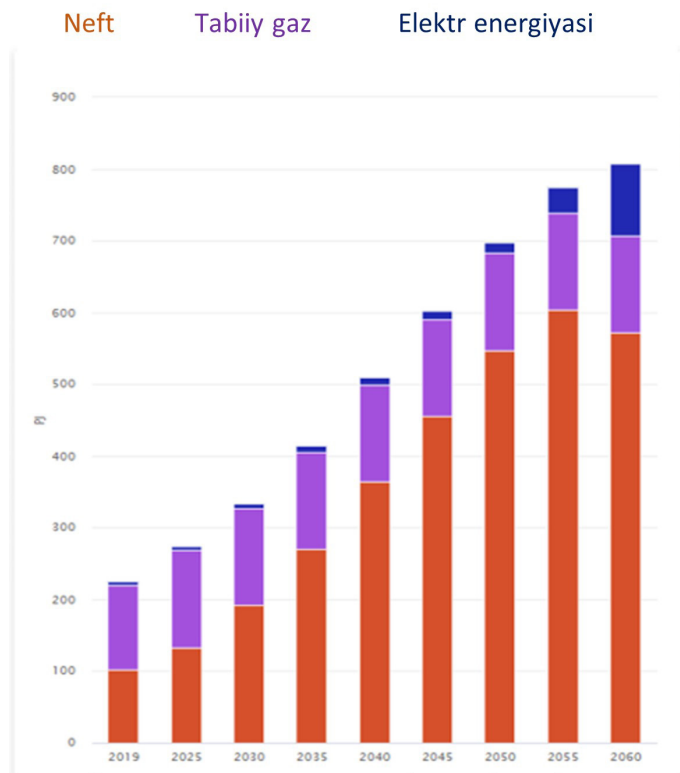

7-rasm: 2060-yilga kelib energiya mahsulotlarini manbalari va iste'moli bo'yicha prognoz. Manba: Jahon banki guruhi tadqiqotlari

Transport sohasini oladigan bo'lsak, avtomobillar soni 2021-yilda 5 mln. donani tashkil qilgan bo'lsa 2060-yilga kelib 19 milliongacha oshishi prognoz qilinmoqda ^[21]. Mamlakatdagi yengil avtomobillarning 95 foizi neft mahsulotlari yoki tabiiy gazda harakatlanadi. Shuningdek, ularning katta qismi yoqilg'i sarflash darajasi yuqori va ekspluatatsiya davri 10-yildan ortiq. Eng katta muammo shundaki, aholi jamoat transportidan foydalanishdan ko'ra ko'proq shaxsiy avtomobillaridan foydalanishni afzal ko'rishadi va buning natijasida havoga zaharli gazlar tashlanishini ko'paytiradi. Jamoat transportining ham katta qismi neft mahsulotlari va tabiiy gazda harakatlanadi faqatgina katta shaharlarda kam miqdorda elektrobuslar mavjud. Temir yo'llar orqali yuk tashish tizimi rivojlanmaganligi sababli yuk tashish sohasida yuk mashinalari peshqadam hisoblanadi. Bugungi kunda bu muammolarga qarshi kurashish maqsadida Hukumat tomonidan elektromobillarga ustunlik berilmoqda. Elektromobillar va avtomobil quvvati 1,2 litrdan past bo'lgan mashinalarga bojxona to'lovlarining bir qismi bekor qilindi. Biroq transport sohasida katta o'zgarishlar kiritolmasa bu islohotlar kutilgan natijani bermasligi mumkin. Shuningdek,

Jahon banki guruhining tadqiqotlariga ko'ra transport sohasining bu darajada shiddat bilan rivojlanishi kelajakda mamlakatni qazilma yoqilg'iga bo'lgan qaramligini yanada oshirishi mumkin. Bundan tashqari, avtomobillarning katta qismi tabiiy gazda harakatlanganligi sababli qish mavsumida metan gaziga bo'lgan talab taklifdan ortib ketishi natijasida quvurlardagi bosim tushib ketishi oqibatida aholiga tabiiy gaz yetkazib berishda muammolar yuzaga kelmoqda. Bosimni ko'tarish maqsadida Respublika bo'ylab avtomobillarga gaz quyish shoxobchalari yopilmoqda. Bu esa o'z navbatida neft mahsulotlariga talab va narxlar oshishiga olib kelmoqda.

8-rasm: Transport sohasidagi iste'mol boyicha prognoz

Manba: Jahon banki guruhi tadqiqotlari

Yuqoridagi ma'lumotlarda kelib chiqib, shuni aniq ayta olamizki, hali respublikada bajarilishi lozim bo'lgan ishlar talaygina. Mamlakat iqtisodiyotini barqaror rivojlantirish va "yashil" iqtisodiyotga o'tkazish uchun islohotlarni jadallashtirish, bunda rivojlangan davlatlar tajribalini joriy qilish lozim bo'ladi.

Hozirda qilinayotgan ishlar bilan cheklanib qoladigan bo'lsak va yangi katta marralarni o'z oldimizga maqsad qilib qo'ymasak ushbu islohotlar kelajakda biz kutgan natijani bermasligi mumkin.

Shu sababli "yashil" iqtisodiyotga o'tishni jadallashtirish maqsadida mualliflar tomonidan quyidagilar taklif etiladi.

TAKLIFLAR

Birinchi navbatda mamlakat o'z oldiga ulkan maqsadlarni qo'yishi lozim. Hozirgi vaqtda butun dunyoda mamlakatlar 2060-yilga kelib nol uglerod maqsadiga yetishmoqda va barcha strategiyalari hamda dasturlari aynan ushbu strategiyaga moslanadi. O'zbekiston ham shu yo'ldan borishi lozim va 2050–2060-yillarga kelib uglerod neytralligiga erishishini o'z oldiga maqsad qilib olishi kerak.

Bu yo'lda o'zbekiston tomonidan uzoq muddatli strategiya ishlab chiqiladi va boshqa barcha maqsadlar ushbu strategiyaga moslanadi. Strategiyada mamlakat iqtisodiyotini bosqichma-bosqich dekarbonizatsiya qilish bo'yicha aniq maqsadlar belgilanadi.

"Yashil" iqtisodiyotga o'tish strategiyasi. Ushbu strategiya ishlab chiqilgan va O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 4-noyabrdagi PQ-4477-son qarori bilan tasdiqlangan.

Milliy miqyosda belgilangan hissa. Ushbu hisobot so'ngi marta 2021-yil da tayyorlangan va unda O'zbekiston o'z majburiyatini 2018-yilda olingan 10 foizdan 35 foizga oshirilgan. Keyingi hisobot 2025-yilda taqdim etiladi va unda majburiyatlar oshirilishi mumkin. Hisobot o'z ichiga issiqxona gazlarini chiqarilishi, ularning manbalari va yutilishi, kamaytirish bo'yicha choralarni o'z ichiga oladi.

Iqlim o'zgarishiga qarshi kurashish strategiyasi. Ushbu strategiya iqlim o'zgarishiga qarshi kurashish va uning ta'sirini yumshatish bo'yicha chora va tadbirlarni o'z ichiga oladi. Strategiya har bir sohada qilinishi lozim bo'lgan aniq rejalar asosida tayyorlanadi.

Moslashish bo'yicha milliy reja. Ushbu rejada 2030-yilgacha iqlim o'zgarishiga moslashish, zaif aholi qatlamini iqlim o'zgarishi ta'sirini yumshatish, xa iqtisodiy tarmoqlarni kelajakda respublikani kutib turgan vaziyatga moslashtirish bo'yicha harakatlar rejasi ishlab chiqiladi.

Qishloq xo'jaligini rivojlantirish strategiyasi. Ushbu strategiyada 2030-yilgacha qishloq xo'jaligi sohasini tashil iqtisodiyot tamoyillaridan kelib chiqib rivojlantirishga urg'u beriladi. Bunda ekinlarning kam suv talab qiluvchi turlarini ko'paytirish, yer sho'rlanishini oldini olish, drenaj tizimlarni bosqichma-bosqich yangilash, suv nasoslarini energiya samaradorligini oshirish va QTIMdan foydalaning bo'yicha maqsadlar belgilab olinadi.

Suv xo'jaligini rivojlantirish strategiyasi. Ushbu strategiyada 2030-yilgacha suv ta'minotini yaxshilash yo'qotishlarni kamaytirish, tomchilab va yomg'irlab sug'orish tizimini joriy qilishni kengaytirish, sanoatda, xizmatlar va boshqa sohalarda suv ishlatish samaradorligini oshirish va suvni qayta tozalab ishlatish bo'yicha korxona va tashkilotlarga talablar kiritilishini nazarda tutadi.

Atrof-muhitni muhofaza qilish va bioxilma-xillikni asrash bo'yicha strategiya. Ushbu strategiya mamlakatimiz artof-muhitini himoya qilishga va bioxilma-xillikni asrash ularga yashash uchun yaxshi sharoitlarni ta'minlash va ko'paytirish bo'yicha choralarni o'z ichiga oladi.

Qurilish sohasini takomillashtirish strategiyasi. Ushbu strategiya bilan mamlakatda qurilayotgan va qurilishi rejalashtirilgan turar va noturar uy-joy va binolarning energiya samaradorligi, yashillik darajasi va boshqa ekologik aspektlarda bo'yicha talablarni va normalarni o'z ichiga oladi va mavjud binolarni holatini yaxshilash bo'yicha harakatlar rejasidan tashkil topadi.

Issiqxona gazlarini tashlanishini cheklash to'g'risida qonun. Ushbu Qonun loyihasi ishlab chiqilgan bo'lib hozirda uning tasdiqlash ishlari olib borilmoqda. Ushbu qonun bilan korxona va tashkilotlar tomonidan atmosferaga issiqxona gazlarini tashlanishiga cheklov joriy etiladi.

Metan tashlanmalarini qisqartirish strategiyasi. Ushbu strategiyani ishlab chiqish bo'yicha majburiyatni O'zbekiston Metan emissiyasini kamaytirish bo'yicha global majburiyat to'g'risidagi tashabbusga qo'shilgan vaqtida olgan bo'lib hozirda ushbu yo'lanishda ba'zi ishlar olib borilmoqda. Ushbu strategiya bilan metan tashlanmalarini kamaytirish bo'yicha chora-tadbirlar ishlab chiqiladi va tabiiy gaz qazib oluvchi, qayta ishlovchi va yetkazib beruvchi tashkilotlarga tashlanmalarni qisqartirish bo'yicha aniq maqsadlar belgilanadi.

Transport sohasini takomillashtirish konsepsiya. Ushbu konsepsiyada 2030-yilgacha mamlakat transport sohasini yashillik darajasini oshirish bo'yicha maqsadlar belgilanadi. Konsepsiyada yashil transportlarda foydalanishni qo'llab-quvvatlash jamoat transportini to'liq yashil transportga o'tkazish, elektropoyezdlarni ko'paytirish bo'yicha chora-tadbirlar belgilanadi.

QTEMni rivojlantirish va qo'llab-quvvatlash. Hozirgi kunda bu ishlar qisman amalga oshirilmoqda QTEMdan foydalanuvchilarga bir qancha ustunliklar berilmoqda. Respublika elektr energiyasi ishlab chiqarishda QTEMLarga ko'proq e'tibor qaratmoqda.

Tarif siyosatini erkinlashtirish, rivojlantirish va adolatli o'tish. Sohadagi tariflar anchagina pastligi sababli har yili davlat budjetidan subsidiyalar ajratiladi. Bu muammoni oldini oliy maqsadida tariflarni erkinlashtirish va bozor mexanizmlariga o'tish lozim. Biroq adolatli o'tishni ta'minlash maqsadida kam ta'minlangan va og'ir sharoitda yashaydiganlarning haq huquqlari himoyalanihi zarur.

Isitish tizimini takomillashtirish. Isitish tizimini takomillashtirishda QTEMdan foydalanishni oshirish zarur. Isitish tizimidagi muammolar qish mavsumida elektr energiyasi bilan ham bog'liq bo'lgan muammolarni keltirib chiqaradi. Shu sababli hududi kelib chiqishi, joylashuvi va urbanizatsiya darajasidan kelib chiqib isitish tizimining markazlashgan yoki individual turlarini joriy qilish lozim bo'ladi.

Yashil energiya sertifikatlarini qo'llab-quvvatlash. Mazkur sertifikatlar bugungi kunda O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2023-yil 12-maydagi PQ-156-son qarori bilan tasdiqlangan. Ushbu sertifikatlar ishlab chiqarilgan mahsulotni toza elektr energiya ishlatilgan holda ishlab chiqarilganini tasdiqlaydi. Ushbu sertifikatlar korxona va tashkilotlarning barqaror rivojlanish maqsadlarini qoplashga va ESG hisobotlarida ishlatishga yordam beradi va korxonalarning imijini ko'taradi. Shuningdek, 2025-yildan boshlab Yevropa Itti-

foqi Uglerod chegarasini tartibga solish mexanizmi (CBAM)ni joriy qilmoqchi. Ushbu mexanizm joriy qilinsa YI hududiga kiradigan tovarlar maxsus talablarga javob berishi kerak. Mazkur sertifikatlarni ushbu talablarni bajarishda ishlatish mumkin.

Energiya saqlash stansiyalarini ko'paytirish. QTEMdam elektr energiyasi ishlab chiqarilishi mo'tadil va bir maromda bo'lmaganligi sababli stansiyalar ortiqcha ishlab chiqargan energiyani Energiya saqlash stansiyalarida saqlash va yetishmovchilik vaqtida uzatish lozim.

Energiya samaradorlikni oshirish. Korxona tashkilot bino va boshqa sohalarda energiya samaradorligini oshirish va yangi yashil texnologiyalardan foydalanish lozim.

Energiya yo'qotishlarni bartaraf qilish. Katta kuchlanish liniyalari stansiyalar va kichik stansiyalarni ta'mirlash orqali energiya yo'qotishlarga barham berish.

Davlat xaridlari va budget xarajatlarini yashil maskirovkalash. Davlat xaridlarini amalga oshirganda yashil mahsulotlarga ustunliklar berish hamda budget mablag'larini ekologiyaga ta'siri bo'yicha maskirovkalash.

Yashil investitsiya va yashil kreditlarni qo'llab-quvvatlash. Hukumat tomonidan yashil investitsiyalarga ustunlik berish va yashil kredit liniyalari sonini kengaytirish va ajratiladigan mablag'lar miqdorini ko'paytirish, shuningdek, foiz stavkalarini pasaytirish.

Yashil iqtisodiyot jamg'armasini tashkil etish. Ushbu jamg'arma yashil turdagi loyihalarga kam foizli kredit liniyalari ajratadi, mamlakatga yashil investitsiyalarni jalb qiladi, yashil tashabbuslarga subsidiyalari ajratadi va yashil start-app va ilmiy islanishlarga grantlar ajratadi.

Milliy yashil taksanomiya takomillashtirish. Ushbu hujjat loyiha yoki faoliyatni yashil ekanligini tasniflash uchun ishlatiladi. Taksanomiya asosan tijorat banklari tomonidan yashil kreditlarni ajratishda loyihani tasniflashga yordam beradi. Mazkur milliy taksanomiya O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2023-yil 25-oktabrdagi 561-son qarori bilan tasdiqlangan.

ESG tamoyillarini joriy qilish. Atrof-muhit, ijtimoiy va korporativ boshqaruv tamoyillari korxona va tashkilotlarni xavflarini unumli boshqarishga yordam beradi. Mazkur tamoyillar korxonani atrof-muhitga zararini kamaytirishga, aksiyadorlar va oddiy xodimlarning huquqlarini himoya qilishga va uglerod izini kamaytirishga yordam beradi.

Sanoatda energiya samaradorlikni oshirish. Sanoat korxonalarida energiya samaradorlikni bir necha barobar oshirish energiyaga bo'lgan talabni qisqarishiga va korxona mahsulotini tan narxi pasayishiga shuningdek, ekologiyaga zarari kamayishiga olib keladi.

Yashil sanoat zonalarini tashkil qilish. Yashil tamoyillar to'liq joriy qilingan faqat toza energiya ishlatadigan, chiqindisiz va atrof-muhitga mutlaqo zararsiz yashil sanoat zonalarini tashkil qilish boshqa korxonalarni yashillikka intilishiga turtki bo'lib xizmat qiladi.

Aylanma (Sirkullar) iqtisodiyotni rivojlantirish. Sirkullar iqtisodiyotni rivojlantirish chiqindidan unumli foydalanish va mahsulot ishlab chiqarishda chiqindisiz siklni yaratishga yordam beradi. Bunday iqtisodiyot turi ekologiyaga juda foydali hisoblanadi.

MRV tizimini joriy qilish. Monitoring, hisobot berish va tekshirish tizimi iqlim o'zgarishi sohasidagi harakatlarni kuzatib borish, ularni baholash va boshqarish imkonini beradi.

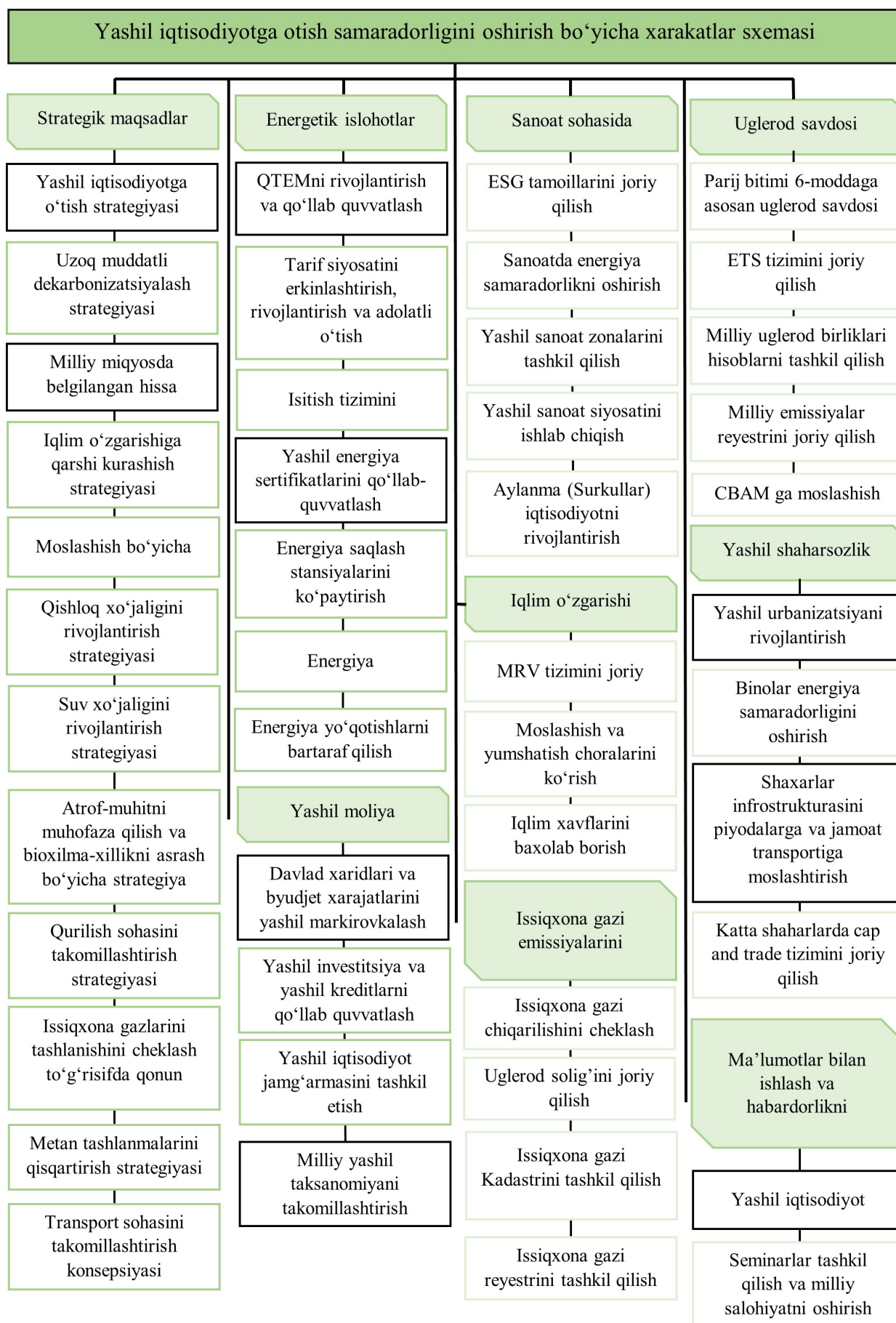
Moslashish va yumshatish choralarini ko'rish. Ushbu choralar mamlakat iqtisodiyotini iqlim o'zgarishiga moslashishga va iqlim o'zgarishiga ta'sirchan aholi qatlamini keladigan zararlar ko'lamini yumshatishni o'z ichiga oladi.

Iqlim xavflarini baholab borish. Ushbu harakatlar respublikadagi tabiiy ofatlar xavfini baholash va investitsiya kiritilishi rejalashtirilgan hududlarni iqlim harfi jihatdan baholash imkonini beradi.

Issiqxona gazi chiqarilishini cheklash. Bunda har bir korxona va tashkilotlarga belgilangan miqdordan ziyod issiqxona gazini atmosferaga chiqarishga taqiq o'rnatiladi.

Uglerod solig'ini joriy qilish. Korxona va tashkilotlarga belgilangan miqdordan ziyod issiqxona gazini atmosferaga chiqarilgan hollarda uglerod solig'iga tortiladi.

Issiqxona gazi Kadastrini tashkil qilish. Mazkur kadastrda respublikada chiqarilgan issiqxona gazlarini kardinallari va ularni tabiat tomonidan tabiiy ravishda yutilishi bo'yicha ma'lumotlar yig'iladi.

1-sxema: Mualliflar tomonidan ishlab chiqilgan

Issiqxona gazi reyestrini tashkil qilish. Ushbu reyestrda Issiqxona chiqarilishini yillar, sohalar, hududlar hamda korxona va tashkilotlar kesimida ma'lumotlar saqlanadi va ommaga taqdim etadi.

Parij bitimi 6-moddasiga asosan uglerod savdosi. Parij bitimi 6-moddasida davlatlar o'zaro uglerod birliklari savdosini amalga oshirish mumkin deyilgan. Ammo bugungi kunda respublikada ushbu savdoni amalga oshirish uchun mexanizmlar mavjud emas. Ushbu mexanizmlarni ishlab chiqilishi respublikaga yangi investitsiya oqimlarini jalb qilishi mumkin.

ETS (Emission Trading System) tizimini joriy qilish. Ushbu tizim mamlakatdagi korxona va tashkilotlar o'rtasida uglerod bozorni tashkil qilishga yordam beradi.

Milliy uglerod birliklari hisoblarni tashkil qilish. Mazkur hisob varaqlarda mijozlarning uglerod birliklari saqlanadi va oldi sotdi xalatlarda birliklar bir hisobdan ikkinchisiga o'tkaziladi.

Milliy emissiyalar reyestrini joriy qilish. Ushbu reyestrda qaysi loyiha natijasida qancha uglerod birliklari hosil bo'lgan va ushbu birliklarning egasi haqida ma'lumotlar saqlanadi.

CBAM (Carbon Border Adjustment Mechanism)ga moslashish. Uglerod chegarasini tartibga solish mexanizmiga moslashish CBAM joriy qilingan mamlakat va hududlarda mahsulotlarni cheklovlarisiz eksport qilish imkonini yaratadi.

Yashil urbanizatsiyani rivojlantirish. Yashil urbanizatsiya shaharlar va tumanlarni master rejalarini ishlab chiqishda yashillikka ko'proq e'tibor qaratishga yo'naltiriladi. Bunda aqilli shaharga ko'proq urg'u beriladi va QTEMdan va jamoat transportidan foydalanishga ustunlik beriladi.

Binolar energiya samaradorligini oshirish. Binolarni energiya samaradorligini oshirish ushbu binolarda elektr va isitish manbalarini iste'molini kamaytirishga yordam beradi.

Katta shaharlarda "Cap and trade" tizimini joriy qilish. Ushbu tizim katta shaharlarda binolar tomonidan issiqxona gazlarini chiqarilishini cheklash orqali binolar o'rtasida savdo tizimi joriy qilinadi. Bunda cheklovdan oshib ketgan bino va korxonalar cheklovga yetishigacha miqdori bo'lganlardan ortiqcha qismini sotib olish imkonini yaratiladi.

Yashil iqtisodiyot onlayn platformasi. Ushbu platforma "yashil" iqtisodiyotga tegishli barcha ma'lumotlar va xizmatlarni taqdim etadi. Ma'lumotlar barcha uchun ochiq foydalanishga qo'yiladi.

Seminarlar tashkil qilish va milliy salohiyatni oshirish. Soha yangi va ko'plar uchun tushunarsiz bo'lganligi sababli seminar treninglar tashkil qilish orqali milliy salohiyatni oshirish va yangi kadrlarni tayyorlash lozim bo'ladi.

Yashil urbanizatsiyani rivojlantirish. Yashil urbanizatsiya shaharlar va tumanlarni master rejalarini ishlab chiqishda yashillikka ko'proq e'tibor qaratishga yo'naltiriladi. Bunda aqilli shaharga ko'proq urg'u beriladi va QTEMdan va jamoat transportidan foydalanishga ustunlik beriladi. Binolar energiya samaradorligini oshirish.

Binolarni energiya samaradorligini oshirish ushbu binolarda elektr va isitish manbalarini iste'molini kamaytirishga yordam beradi. Katta shaharlarda "Cap and trade" tizimini joriy qilish. Ushbu tizim katta shaharlarda binolar tomonidan issiqxona gazlarini chiqarilishini cheklash orqali binolar o'rtasida savdo tizimi joriy qilinadi. Bunda cheklovdan oshib ketgan bino va korxonalar cheklovga yetishigacha miqdori bo'lganlardan ortiqcha qismini sotib olish imkonini yaratiladi.

Yashil iqtisodiyot onlayn platformasi. Ushbu platforma yashil iqtisodiyotga tegishli barcha ma'lumotlar va xizmatlarni taqdim etadi. Ma'lumotlar barcha uchun ochiq foydalanishga qo'yiladi.

Seminarlar tashkil qilish va milliy salohiyatni oshirish. Soha yangi va ko'plar uchun tushunarsiz bo'lganligi sababli seminar treninglar tashkil qilish orqali milliy salohiyatni oshirish va yangi kadrlarni tayyorlash lozim bo'ladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Навстречу "зеленой" экономике: пути к устойчивому развитию и искоренению бедности – обобщающий доклад для представителей властных структур /Программа ООН по окружающей среде. –(дата обращения: 17.11.2015).
2. Глобальный "зеленый" новый курс : доклад UNEP / UNEP. – 2009. – март. – 42 с – URL: http://www.uncclean.org/sites/www.uncclean.org/files/inventory/ UNEP90_RUS.pdf (дата обращения: 30.01.2014)

3. The Green Economy Pocketbook: The case for action. – London : Green Economy Coalition, 2012. – 58 p.
4. The Road to Rio+20: For a Developmentled Green Economy. Second issue / ed. C. M. Simpson. – New York, Geneva : United Nation, 2011. – 98 p.
5. High-Level Symposium on the United Nations Conference on Sustainable Development // UNCSD. – 2011.
6. Green Growth and Developing Countries: A Summary for Policy Makers / OECD. – 2012. – URL: <http://www.oecd.org/dac/50526354.pdf>.
7. Towards a Green Economy: Pathways to Sustainable Development and Poverty Eradication / R. Ayres [et al.]. – Nairobi : United Nations Environment Programme, 2011. – 44 p.
8. М. В. Бабенко, С. И. Бик, А. И. Постнова –Москва: Всемирный фонд дикой природы (WWF), 2018. – 36 с.
9. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 4-noyabrdagi PQ-4477-son qarori.
10. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 2-dekabrdagi PQ-436-son qarori.
11. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 9-sentyabrdagi PF-220-son Farmoni.
12. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2023-yil 12- maydagi PQ-156-son.
13. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2023-yil 29-sentabrdagi 514-son qarori.
14. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2023-yil 25-oktabrdagi 561-son qarori
15. O'zbekiston Respublikasining 2018-yil 2-noyabrdagi O'RQ-491-son Qonuni
16. O'zbekiston Respublikasi Iqtisodiyot va moliya vazirligi, "Yashil" iqtisodiyotni rivojlantirish bo'yicha YILLIK HISOBOT (2022-yil yakuni bo'yicha)
17. Yangilangan milliy miqyosda belgilangan hissa. O'zbekiston Respublikasi. Gidrometeorologiya agentligi. 2021 y.10 v.
18. Первый двух годовой отчет по обновленным данным Республики Узбекистан. 2021. Узгидромет.
19. Суттон, У.Р., в соавт. 2013. Снижение уязвимости сельскохозяйственных систем Узбекистана к изменению климата: Оценка воздействия и варианты адаптации. Исследование Всемирного банка. Всемирный банк:Вашингтон, округ Колумбия.
20. Kun.uz axborot manbasi <https://kun.uz/news/2022/08/19/ozbekistonda-bir-yilda-14-mln-tonna-qattiq-maishiy-chiqindi-hosil-bolishi-malum-qilindi>.
21. Jahon banining turliy manbalari. <https://www.worldbank.org/en/country/uzbekistan>.

Jurnal sayti: <https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz>

Yashil

IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz Hakimov

Musahhih: Xondamir Ismoilov

Sahifalovchi va dizayner: Iskandar Islomov

2024. № 3

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga maqola, reklama, hikoya va boshqa ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin.

Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.

El.Pochta: sq143235@gmail.com

Bot: [@iqtisodiyot_77](https://t.me/@iqtisodiyot_77)

Tel.: 93 718 40 07

Jurnalga istalgan payt quyidagi rekvizitlar orqali obuna bo'lishingiz mumkin. Obuna bo'lgach, [@iqtisodiyot_77](https://t.me/@iqtisodiyot_77) telegram sahifamizga to'lov haqidagi ma'lumotni skrinshot yoki foto shaklida jo'natishingizni so'raymiz. Shu asosda har oygi jurnal yangi sonini manzilingizga jo'natamiz.

"Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali 03.11.2022-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №566955 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: №046523. PNFL: 30407832680027

Manzilimiz: Toshkent shahar, Mirzo Ulug'bek tumani
Kumushkon ko'chasi, 26-uy.

Jurnalning ilmiyligi:

"Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali

O'zbekiston Respublikasi Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vazirligi huzuridagi Oliy attestatsiya komissiyasi rayosatining 2023-yil 1-apreldagi 336/3-sonli qarori bilan ro'yxatdan o'tkazilgan.